

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KRIMINOLOGIJOS KATEDRA**

**INGA DIRSAITĖ
BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA**

TEMA

**VAGYSČIŲ KRIMINOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA
MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof. dr. Genovaitė Babachinaitė

Vilnius, 2006

VAGYSČIŲ KRIMINOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE

TURINYS

IVADAS.....	2
1.VAGYSČIŲ SAMPRATA IR JŲ ISTORINĖ RAIDA.....	5
2.BENDROJI VAGYSČIŲ LIETUVOJE KRIMINOLOGINĖ ANALIZĖ.....	10
3.VAGYSČIŲ RAIŠKA MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE.....	18
4.ASMENŲ, PADARIUSIŲ VAGYSTES MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE KRIMINOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA.....	25
5.NUSIKALTIMO AUKOS SAMPRATA IR NUSIKALTIMŲ AUKOS MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE.....	37
6.VAGYSČIŲ PREVENCIJOS SAMPRATA IR JOS PAGRINDINĖS KRYPTYS MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE.....	45
IŠVADOS IR SIŪLYMAI.....	53
SANTRAUKA.....	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	60
PRIEDAI.	

IVADAS

Nusikalstamumas kelia pavojų ne tik kiekvienam individui, bet kenkia ir visos šalies ekonominei, socialinei, teisinei raidai, griauna pagrindinius bendruomeninius santykius. Vienas iš įvairiomis teisės normomis saugomų gėrių – nuosavybė. Nuosavybės neliečiamumo užtikrinimas reiškia savininko teisę reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo teisių į jam priklausančią nuosavybę. Valstybė taip pat privalo ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto kėsینimosi į ją. Pagrindiniame mūsų šalies įstatyme - Konstitucijos 23 straipsnyje sakoma: „Nuosavybė neliečiama. Nuosavybės teisės saugo įstatymai. Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginta.“¹ Nuosavybės teisinė apsauga reglamentuojama konstitucinėmis, civilinėmis, administracinėmis ir kt. teisės normomis, o baudžiamoji teisė yra galutinė priemonė šiam gėriui apginti, kai to negali užtikrinti kitų teisės šakų normos. Baudžiamieji įstatymai apsaugo privačios nuosavybės teisinį institutą ir apibrėžia nusikaltimų nuosavybei kriminalizaciją, nes nusikalstamumas ir jį sukeliantys socialiniai reiškiniai yra skaudūs, todėl svarbūs visuomenei ir konkrečiam individui. Nuolat diskutuojama, raginama ieškoti veiksmingesnio atkirčio šiam blogiui. Visuomenės informavimo priemonėse išsakoma labai įvairių minčių, pasiūlymų, baudžiamosios politikos projektų, atsiradusių tiek iš kasdienio patyrimo, tiek iš platesnių šios problemos studijų bei tam tikrų analogijų, stebimų kitose šalyse.

Temos aktualumas. Pasirinkta tema yra aktuali nūdienai tiek teoriniu, tiek ir praktiniu aspektais. Nors šiuo metu yra pateikiama gana nemažai išsamios informacijos įvairiuose leidiniuose bei internetiniuose tinklalapiuose, mokslinėse publikacijose ir kt. apie nusikalstamumą Lietuvoje, tačiau statistinių duomenų apie nusikalstamumą ir ypač atskiras nusikalstamų veikų rūšis bei jų ypatumus atskirose savivaldybėse neužtenka. Todėl šiame darbe bus nagrinėjama vagysčių raiška Marijampolės savivaldybėje.

Tyrimo objektas. Šio darbo tyrimo objektas yra vagystės kaip atskira nusikalstamų veikų rūšis.

¹ LR Konstitucija. 1992 m. 23 str. <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>, prisijungimo laikas: 2006-08-23.

Darbo tikslas. Išnagrinėti vagysčių Marijampolės savivaldybėje raišką bei specifiką, atskleisti asmens, padariusio vagystę šioje savivaldybėje, ypatumus bei nukentėjusių nuo vagysčių asmenų padėtį, pateikti vagysčių prevencijos siūlymus.

Darbo uždaviniai:

- ▶ atskleisti vagystės kaip atskiros nusikalstamos veikos esmę, išskirti jai būdingus bruožus;
- ▶ pateikti vagystės sampratą bei jos istorinę raidą;
- ▶ išryškinti, padariusios vagystę Marijampolės savivaldybėje asmenybės ypatumus, vagysčių priežastis bei nukentėjusių nuo vagysčių asmenų specifiką;
- ▶ pateikti pasiūlymus dėl prevencijos Marijampolės savivaldybėje pagrindinių krypčių ir šių problemų sprendimo.

Tyrimo metodai. Tiriant pasirinktą dalyką naudojamosi loginiu – analitiniu, istoriniu, palyginamuoju, įstatymų ir kitų dokumentų analizės, apklausos ir kitais tyrimo metodais.

Magistro baigiamojo darbo teiginiams ir išvadoms pagrįsti panaudoti keliasdešimt rašytinių šaltinių, keliolika teisminės praktikos pavyzdžių. Šaltinių sąrašė svarbią vietą užima užsienio šalių, tarptautinių organizacijų ir Lietuvos Respublikos norminiai aktai, moksliniai darbai. Autorė nemažai dėmesio skyrė nukentėjusių nuo vagysčių asmenų padėčiai išaiškinti; tuo tikslu Marijampolės rajono apylinkės teisme susipažino su šios kategorijos 2004 – 2005 metais išnagrinėtų 326 baudžiamųjų bylų medžiaga, domėjosi nusikaltimų priežastimis, motyvais bei kokie asmenys dažniausiai nukenčia nuo šių nusikaltimų. Nagrinėjant atskirus klausimus, remiausi žinomų mokslininkų kaip S. Vėlyvis, I. Nekrošius, Cezare Bekarija, Burlakov V.N., Kropačev N.M., Inšakov S.M., ir kitų autorių darbais.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas ir šeši skyriai, išvados ir siūlymai, literatūros sąrašas, priedai.

Pirmajame skyriuje nagrinėjama vagysčių samprata ir jų istorinė raida.

Antrame skyriuje - pateikiama bendroji vagysčių Lietuvoje kriminologinė charakteristika.

Trečias skyrius - vagysčių raiška Marijampolės savivaldybėje. Šioje dalyje bus analizuojamos skirtingos vagystės rūšys, tai yra vagystės iš gyvenamųjų patalpų, iš transporto priemonių, saugyklų ar saugomų teritorijų, automobilių vagystės, kito pobūdžio vagystės.

Ketvirtame skyriuje analizuojama asmenų, padariusių vagystes Marijampolės savivaldybėje kriminologinė charakteristika.

Penktasis skyrius skirtas nusikaltimų aukų sampratai ir nusikaltimų aukoms Marijampolės savivaldybėje. Nagrinėdama vagysčių paplitimą, tendencijas autorė apžvelgia ir asmenų, padariusių vagystę, kriminologinę charakteristiką bei nusikaltimo aukų padėtį, jas iliustruodama teisinės praktikos pavyzdžiais.

Šeštajame skyriuje pateikiama skirtingų autorių prevencijos samprata ir nagrinėjama prevencija bei jos kryptys Marijampolės savivaldybėje.

1. VAGYSČIŲ SAMPRATA IR JŲ ISTORINĖ RAIDA

Nusikaltimais yra šiukščiau pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, pagrindiniai ir svarbiausi baudžiamaisiais įstatymais saugomi ir ginami gėriai. Baudžiamieji įstatymai turi tikslą ne tik nubausti kaltą asmenį, suvaržyti jo asmenines, turtines ar kitas teises, bet ir užtikrinti nukentėjusių ir visos visuomenės interesų apsaugą. Baudžiamosios teisės ginami gėriai – gyvybė, sveikata, orumas, nuosavybė ir kiti piliečių interesai. Todėl pagrindinis jos uždavinys – neleisti vežėti negatyviems reiškiniams, kuriais kėsinamasi į teisės normomis saugomus gėrius. Tai esminis ir pagrindinis baudžiamosios teisės skirtumas nuo kitų teisės šakų, kurios sukuria pozityvius visuomeninių santykių raidos pagrindus.

Nusikaltimai nuosavybei, paplito kartu su nuosavybės atsiradimu. Žmonijos istorijoje nuolat buvo kovojama už nuosavybės teisės įtvirtinimą ir siekiama, kad nuosavybės teisę gintų pati valstybė, o vagystę padariusiam asmeniui būtų paskirta atitinkama bausmė. „Kas nori svetimu turtu pralobti, tas turi netekti ir savojo.“² Vagystė – vienas seniausių ir dažniausiai padaromų nusikaltimų, todėl šios temos nagrinėjimas yra ypač aktualus.

Teisinėje literatūroje vagystės samprata analizuojama nuo romėnų teisės laikų. „Romėnų sąvoka „furtum“ buvo daug platesnė negu vagystė mūsų laikų prasme ir apimdavo be tų atsitikimų, kurie dabar laikomi vagyste, dar daug atsitikimų, pagrobimų, sukčiavimų, pasisavinimų patikėtų daiktų ir pasisavinimų radinių.“³ Šis nusikaltimas minimas Manu įstatymuose, o Hamurapio įstatymas leido vagiui atsipirkti, sumokant dešimteriopą padarytos žalo vertę. Kai vagis atsipirkti neišgalėdavo, jis buvo parduodamas vergijon arba baudžiamas mirties bausme. Juridiškai apibrėžta vagystės sąvoka pirmą kartą pavartota germanų teisėje ir svetimo daikto neteisėtas paėmimas slapčia buvo vertinamas kaip niekingiausias darbas. Daugelio šalių baudžiamieji įstatymai perėmė germanų teisėje įtvirtintą vagystės sąvoką atskirdami ją nuo kitų nusikaltimų – plėšimo, turto prievartavimo, sukčiavimo.

Tačiau aptariant baudžiamojo įstatymo galias negalima pamiršti, jog kitų teisės šakų normų veikimas yra glaudžiai susijęs su baudžiamąja teise, nes jos gina tuos pačius teisinius gėrius tik skirtingomis teisinėmis priemonėmis ir skirtingais teisinio reguliavimo metodais.

Kaip minėta, vienas iš tokių įvairiomis teisės normomis saugomų gėrių – nuosavybė. Nuosavybės neliečiamumo principas reiškia subjektinių teisių turėtojo teisę į turtą bei teisę reikalauti, jog kiti asmenys nepažeistų jo teisėtų interesų, o valstybė užtikrintų nuosavybės apsaugą nuo neteisėto

² Čezarė Bekarija. Apie nusikaltimus ir bausmes. – Vilnius: Mintis, 1992. P. 87

³ V. Stankevičius. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. – Kaunas, 1925.P. 171

kėsinimosi į ją. „Kiekvienas žmogus turi teisę turėti nuosavybę tiek vienas, tiek kartu su kitais. Iš nieko negali būti savavališkai atimta jo nuosavybė.“⁴

Nuosavybės teisė apskritai esti viena pagrindinių žmogaus teisių ir turi lemiamą įtaką visai teisei sistemai. „Nuosavybė, kaip atskiras teisinis institutas, yra istorinė kategorija. Pagal daugelį valstybės kilmės teorijų valstybė kaip tik dėl to ir atsirado, kad apsaugotų šią pagrindinę teisę.“⁵

Galime daryti išvadą, kad ypatingai svarbus vaidmuo visais laikais buvo skirtas nuosavybei. Pagrindiniai romėnų nuosavybės teisės sampratos elementai išliko iki šių dienų. Nuosavybės įtvirtinimas labai svarbus ir kitų šakų teisės normose, pvz.: civilinėje teisėje, kur nurodoma, jog savininkas valdo jam priklausančią turtą, naudojasi ir disponuoja juo pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, nepažeisdamas kitų asmenų teisių ar teisėtų interesų. Nuosavybės teisės gynimas Lietuvos įstatymuose ir nusikaltimai nuosavybei, pirmiausia vagystės, buvo reglamentuojami jau nuo XIV amžiaus Pamedės (1340 m.) ir Kazimiero teisyuose bei visuose trijuose Lietuvos Statutuose (1529 m., 1566 m., 1588 m.).⁶ Analizuojant minėtų Lietuvos Statutų medžiagą ypač Trečiąjį Statutą matosi, kad šlėktų turtui ir asmeniui ginti buvo skirtas ypatingas dėmesys. Visapusiškai akcentuojama vagystė ir turto grobimas. Bausmės už vagystę dydis priklausė nuo pavogto turto vertės ir kelintą kartą padaryta vagystė. Trečią kartą pavogęs kad ir mažavertį daiktą vagis buvo baudžiamas mirties bausme. Lietuvoje 1903-1940 metais galiojo 1903 metų Rusijos baudžiamasis statusas, kuris laikomas gana pažangiu to meto baudžiamuoju įstatymu. Remdamasi istoriniais šaltiniais⁷ šį statutą rengė žymūs to meto teisininkai I.I. Foinicki bei N.S. Tagancev.

Statute ypač akcentuojami nusikaltimai nuosavybei (turtui). Jame aptartos vagystės samprata ir jos atskiros detalės išliko ir Lietuvos baudžiamajame kodekse. Vagystės samprata Lietuvos teisės normų sistemoje ir jų istorinė raida neatsiejama ir nuo 1926 m. Lietuvoje įsigaliojusio RTFSR baudžiamajo kodekso, kuriame taip pat buvo reglamentuoti šie nusikaltimai. 1958 metais buvo priimti TSRS ir sąjunginių respublikų baudžiamųjų įstatymų pagrindai, kurių pagrindu 1961 m. buvo priimtas LTSR baudžiamasis kodeksas. Šiame baudžiamajame įstatyme nusikaltimai nuosavybei buvo suskirstyti į dvi dalis - „Nusikaltimai socialistinei nuosavybei“ bei „Nusikaltimai asmeninei piliečių nuosavybei.“⁸ Tarybinio laikotarpio baudžiamieji įstatymai numatė žymiai griežtesnę atsakomybę už valstybinio ar visuomeninio turto grobimą vagystės būdu nei už tokį pat

⁴ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948 m. 17 straipsnis/Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius. Mintis, 1991. P. 5

⁵ S. Vėlyvis, I. Nekrošius, V. Nekrošius. Romėnų teisė - Kaunas, 1996. P. 133

⁶ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis - Vilnius, 2000. P. 326

⁷ V. Stankevičius. Baudžiamoji teisė. Paskaitos - Kaunas, 1925. P. 78

⁸ LTSR Baudžiamasis kodeksas. – Vilnius: Mintis, 1978. P. 73 - 96

nusikaltimą piliečių asmeninei nuosavybei, prioritetas buvo teikiamas valstybinei ir visuomeninei nuosavybei.

Atgavus Nepriklausomybę ir Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą, išskirti vieną iš nuosavybės formų prieštaravo bendriems baudžiamosios teisės principams, nes už panašius nusikaltimus nuosavybei asmenys buvo baudžiami skirtingai.

Nuosavybės formų skirtingumas neatitiko Lietuvos Respublikos Konstitucijoje bei kituose norminiuose aktuose įtvirtinto visų nuosavybės formų lygybės prieš įstatymą principo ir nuosavybės teisės sąvokos. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso, patvirtinto 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864, 4.93 straipsnyje „Savininko teisių apsauga“ nustatyta, kad „Lietuvos Respublika garantuoja visiems savininkams vienodą teisių apsaugą“. Todėl 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968 buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir esmingai pakeista daugelis LR BK straipsnių, tarp jų ir atsakomybė už nusikaltimus nuosavybei. Vagystė bei kiti nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams yra reglamentuota BK specialiosios dalies XXVIII skyriuje. Šiame BK vienodai ginama įvairių formų ir rūšių nuosavybė.

Kalbant apie šiandieninę vagystės sampratą, tai jos objektas – visų rūšių ir formų nuosavybė. Vagystės dalykas negali būti žemė, vanduo ir pan., kadangi kėsinimasis į šiuos objektus sudaro kitų nusikaltimų požymius. Vagystės dalykas – svetimas turtas. Nepriklausomai ar jis (gyvi ir negyvi daiktai) yra fizinio, juridinio ar kelių asmenų nuosavybė. „Todėl, kad tam tikras turtas būtų pripažintas vagystės dalyku, jis privalo turėti šiuos požymius:

- turto materialumas. Kaip žinia, turtas yra materialus ir nematerialus. Pastarojo pobūdis reiškia, kad toks turtas neturi apčiuopiamo materialaus kūno. Jo negalima paliesti, nes jis yra erdvinis, todėl toks turtas, kaip ir turтинės teisės ar turtiniai interesai, negali sudaryti vagystės dalyko.

- kilnojamas turto pobūdis. Anksčiau vagystės ar grobimo dalyku buvo laikomi ir tokie į turto sąvoką įeinantys ir civilinėje apyvartoje esantys nematerialūs dalykai kaip: įvairių rūšių energija (šilumos, elektros), dujos ir t.t. Priėmus naują LR BK šios koncepcijos atsisakyta ir nusikalstami kėsinimaisi į šiuos dalykus, nors ir priklauso prie nusikaltimų nuosavybei, bet patalpinti kituose LR BK straipsniuose. Taigi vagystės dalyku gali būti daiktai, kurie yra išsidėstę tam tikroje erdvėje ir kuriuos būtų galima paimti rankomis ar tam tikrais prietaisais, įsidėti į kišenę ir pan., o ne vien tik pajusti ar paliesti.

- ekonominė turto vertė. Ekonominis turto turinys pasireiškia kaip galimybė įvertinti tam tikrą dalyką visuotiniu turto ekvivalentu. Taip pat ta ekonominė turto vertė turi būti objektyvi bei

legali. Todėl narkotikai, sprogmenys, ginklai, radioaktyvios medžiagos nors ir atitinka visus keliamus vagystės dalykui reikalavimus, tačiau jie niekada negalės būti grobimo dalyku.

- turto priklausomumas kitam asmeniui. Turto svetimumas apima du pagrindinius dalykus, t.y. turtas privalo būti kieno nors nuosavybe ir ta nuosavybės teisė turi priklausyti kitam asmeniui, o ne pačiam kaltininkui.

- daikto atskirumas nuo gamtinės aplinkos arba žmogaus darbas įdėtas į daikto sukūrimą.

Vagystės dalyku gali būti ir tokie gamtos gėriai, kaip uogos, medžiai, tvenkinyje esančios žuvis ir pan. Tačiau tik tuomet, kai į juos įdėtas žmogaus darbas, paimant iš natūralios aplinkos, kurioje jie egzistavo. Tai yra paverčiant juos turtu, skirtu tam tikram tikslui, pvz. paruošta mediena ir kita.⁹

Kaip ir kiekviena nusikalstama veika, taip ir turto vagystė pasižymi objektyviais požymiais, tai yra veika, pasekmės ir priežastinis ryšys. Asmenų, darančių vagystes, elgesys pasireiškia aktyviais veiksmais ir apima turto užvaldymą ir turto pasisavinimą. Iki įsigaliojant naujam Baudžiamajam kodeksui vagystė galėjo būti padaroma dviem būdais – atvirai arba slapta. Pagal naują LR BK šių būdų nebeliko, nes pasak doc. O. Fedosiuko, „iš tikrųjų nėra skirtumo, ar svetimas turtas pagrobiamas atvirai, ar slapta, vis tiek esmė lieka ta pati – savininkas netenka jam teisėtai priklausančio turto“. Vagystės subjektu gali būti pakaltinamas ir 14 metų sulaukęs asmuo. Įstatymo leidėjas, nustatydamas baudžiamosios atsakomybės amžių už vagystę, pagrindžia šios veikos neteisėtumą ir pavojingumą mūsų visuomenėje, kadangi 14 metų sulaukusio jaunuolio asmenybės ypatumai jau leidžia jam suvokti ir įsisavinti baudžiamojo įstatymo draudimą vogti kito asmens nuosavybę. Tačiau statistika rodo, kad šio pobūdžio nusikaltimų nepilnamečiai padaro ganėtinai daug ir apie tai bus kalbama plačiau kituose diplominio darbo skyriuose. Subjektyviuosius vagystės požymius sudaro pagrindiniai ir fakultatyviniai požymiai, tai kaltė, motyvas ir tikslas. Šias aplinkybes tiria kriminologijos mokslas. Ši nusikalstama veika padaroma tik tiesiogine tyčia. Taigi kaltininkas darydamas vagystę suvokia savo veikimo pavojingumą, numato pasekmes, t.y. kad teisėtas savininkas neteks savo materialinio gėrio, ir to siekia.

⁹ O. Fedosiukas. Baudžiamosios teisės specialiosios dalies paskaitų medžiaga. 2000 m. http://www.mruni.lt/lt/TF_btk.htm, prisijungimo laikas: 2006-09-03.

Apibendrinant galima teigti, kad vagystė - tai tyčinis, neteisėtas, neatlygintinas svetimo turto pasisavinimas ir jo užvaldymas. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato pateiktu apibrėžimu „ Turtas pagal LR BK 178 ir 180 straipsnius – tai turintys vertę bei fizinius parametrus (gabaritus, svorį, skaičių, kiekį) daiktai (pvz., namų apyvokos daiktai, transporto ir gamybos priemonės, asmeniniai daiktai, taip pat pinigai ir vertybiniai popieriai).¹⁰

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika, 2005. Nr. 23 P. 4

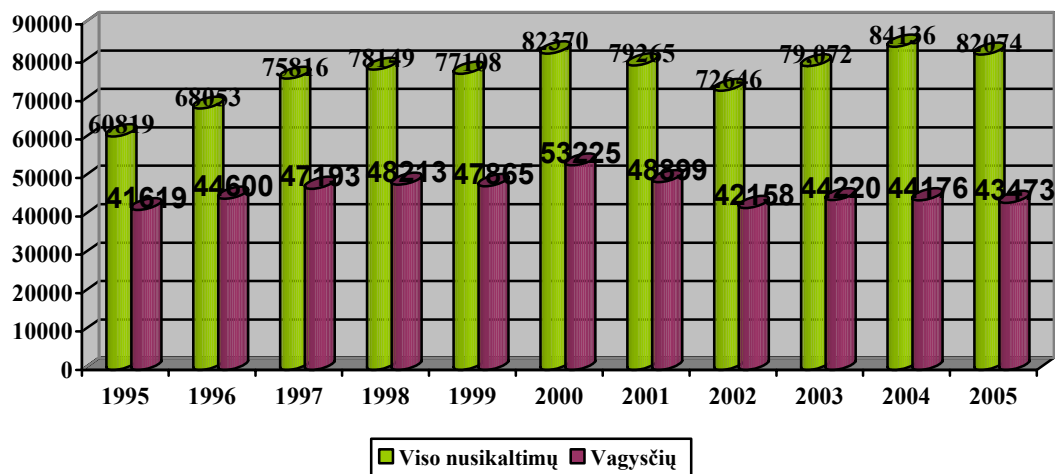
2. BENDROJI VAGYSČIŲ LIETUVOJE KRIMINOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA

„Visose valstybėse turinio pobūdžio nusikaltimai yra labiausiai paplitusi veika. Atlikta šių turtinių nusikalstamų veikų analizė (tiek registruotų, tiek ir latentinių) leidžia daryti išvadą: jog turtiniai nusikaltimai gali viršyti esamą žmonijos skaičių.“¹¹

Vagystė yra atskira nusikalstamos veikos rūšis. Jos kriminologinę charakteristiką galima atskleisti analizuojant pagrindinius statistinius rodiklius.

Paveikslas Nr. 1

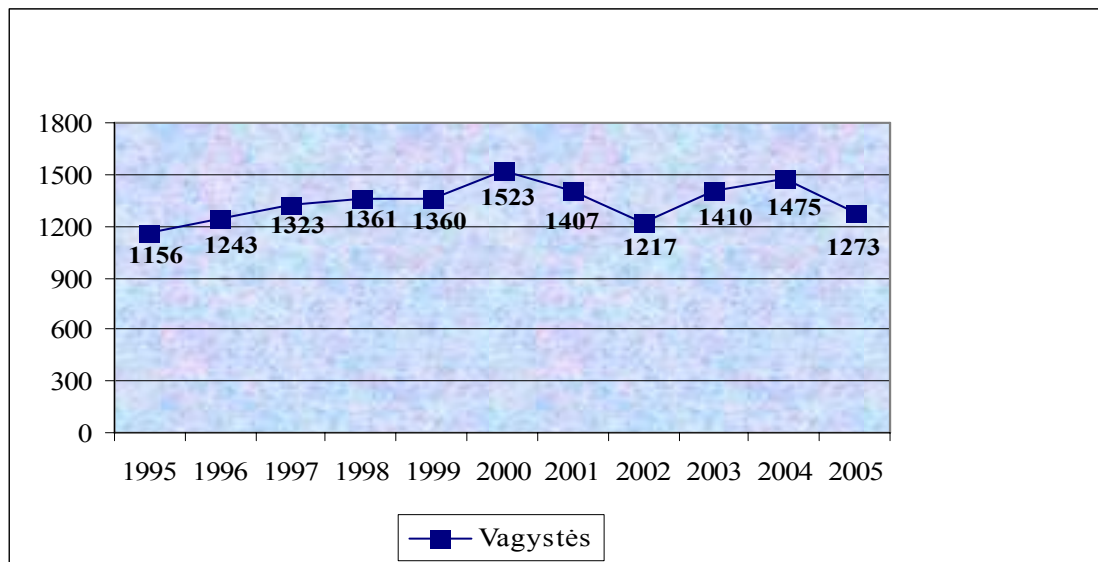
Lietuvoje užregistruotos vagystės (nusikalstamumo struktūroje) 1995 m. – 2005 m.

Lietuvoje vagystė jau tapo taip vadinamu tradiciniu nusikaltimu. 1995 m. buvo užregistruota 41.619 vagysčių, tai sudarė 68,4 proc. visų užregistruotų nusikaltimų skaičiaus. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 1156 nusikaltimų. Vagysčių išaiškinamumas 1995 m. sudarė 29,6 proc. 1996 m. vagysčių padidėjo 7,2 proc. lyginant su praėjusiais metais. Tarp visų užregistruotų nusikaltimų jos sudarė 65,5 proc. Nusikaltimų skaičius šimtui tūkstančių gyventojų padidėjo iki 1243 vagysčių, o išaiškinamumas sumažėjo iki 28,7 proc. 1997 m. vagysčių skaičius toliau augo. Užregistruota 47.193 vagysčių, tai yra 62,2 proc. visų užregistruotų nusikaltimų skaičiaus. Nusikaltimų skaičius šimtui tūkstančių gyventojų padidėjo iki 1323, o vagysčių išaiškinamumas sumažėjo iki 27,9 proc.

¹¹ Иншаков С.М. Криминология. - Москва, 2000. Р. 156

**Lietuvoje užregistruotų vagysčių skaičius tenkantis 100.000
tūkstančių gyventojų 1995 – 2005 m.**

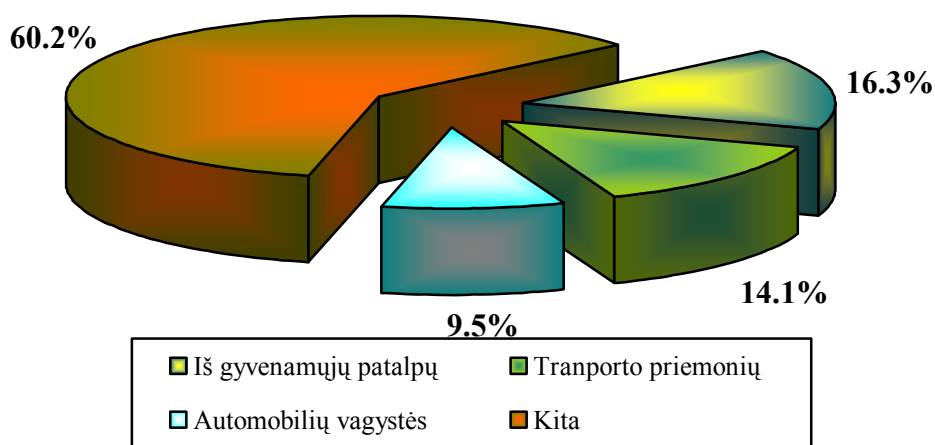
Panaši situacija buvo ir 1998 metais, tai yra vagysčių skaičius padidėjo 2,2 proc. Taigi minėtais metais buvo užregistruota 48.213 vagysčių ir visų užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu jos sudarė 61,7 proc. Vagysčių skaičius šimtui tūkstančių gyventojų padidėjo iki 1361, o šio nusikaltimo išaiškinamumas sumažėjo iki 26,4 proc. Po metų užregistruotų vagysčių skaičius respublikoje nežymiai sumažėjo 0,7 proc. Lyginant su visais užregistruotais nusikaltimais jos sudarė 62,1 proc. Jų skaičius šimtui tūkstančių gyventojų nepakito, o išaiškinamumas nežymiai padidėjo, tai yra iki 26,5 proc. Tačiau 2000 m. vagysčių padaugėjo 11,2 proc. ir viso buvo užregistruota 53.225 vagystės, kurios sudarė 64,6 proc. visų Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų tarpe. Šimtui tūkstančių gyventojų nusikaltimų padaugėjo net 12,4 proc. 2001 metais matoma vagysčių mažėjimo tendencija, tai yra užregistruota 8,1 proc. mažiau vagysčių nei praėjusiais metais. Jų dalis visų užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu - 61,7 proc. Sumažėjo ir užregistruojamų vagysčių skaičius tenkantis šimtui tūkstančių gyventojų, tai yra 1407 vagystės. Be to iki 29,2 proc. išaugo išaiškintų šios rūšies nusikaltimų skaičius. 2002 m. buvo užregistruota 72.6 tūkst. nusikaltimų, tai sudarė 8,4 proc. mažiau nei 2001 m. Daugiau nei pusė, tai yra 58,0 proc. visų užregistruotų nusikaltimų yra vagystės. 2002 m. buvo užregistruota 42.158 vagysčių arba 13,8 proc. mažiau nei 2001 metais. Vagysčių išaiškinamumas sudarė tik apie trečdalį visų nusikaltimų. Praėjus metams užregistruotų vagysčių skaičius vėl padidėjo daugiau nei dviem tūkstančiais vagysčių. Lyginant su visais

užregistruotais Lietuvoje nusikaltimais jos sudarė 55,9 proc. Išaiškinta apie 24,0 proc. Taigi 2004 - us metus lyginant su praėjusiais metais vagysčių skaičius beveik nepakito, tai yra buvo užregistruotos 44.176 vagystės, o jų ištirtoji dalis sudarė tik apie 24,0 proc. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 882 nukentėję nuo vagysčių asmenys. Iš viso nukentėjo 30.291 asmuo, iš kurių 17.829 – vyrai ir 12.462 moterys. 2005 m. Lietuvoje vagysčių buvo užregistruota 38.821. Lyginant su praėjusiais metais jų skaičius sumažėjo 12,1 proc., tačiau ištirtų nusikaltimų dalis nepakito. 2005 m., kaip ir 2004 m., nuo vagysčių ir plėšimų nukentėjo 38,4 tūkst. asmenų, tai beveik trys ketvirtadaliai visų nukentėjusiųjų. 2005 m. šimtui tūkstančių gyventojų teko 910 nukentėjusių nuo vagysčių asmenų.

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog nagrinėjamu laikotarpiu, tai yra nuo 1995 m. iki 2000 m. vagysčių skaičius Lietuvoje augo, nors išaiškinamumas išliko beveik stabilus ir daug nepakito bei sudarė 26,4 – 29,6 proc. Jų skaičiaus kitimas yra analogiškas visų užregistruotų nusikaltimų skaičiaus kitimui. Nuo 2001 metų pastebimas užregistruotų vagysčių mažėjimas. Tačiau nuo 2004 m. užregistruotų šios rūšies nusikaltimų išaiškinamumas mažėjo, tai yra jei 2003 m. jis siekė 30,1 proc., tai jau 2005 m. sudarė apie 24,0 procentus. 1995 metais už šio turinio nusikaltimo padarymą buvo nuteista 18.344 asmenų, o 2005 metais 16.007, tai yra per dešimties metų laikotarpį sumažėjo 12,7 proc.¹²

Paveikslas Nr. 3

Vagysčių struktūra Lietuvoje ir jų dalis visų užregistruotų vagysčių atžvilgiu 2005 metais.

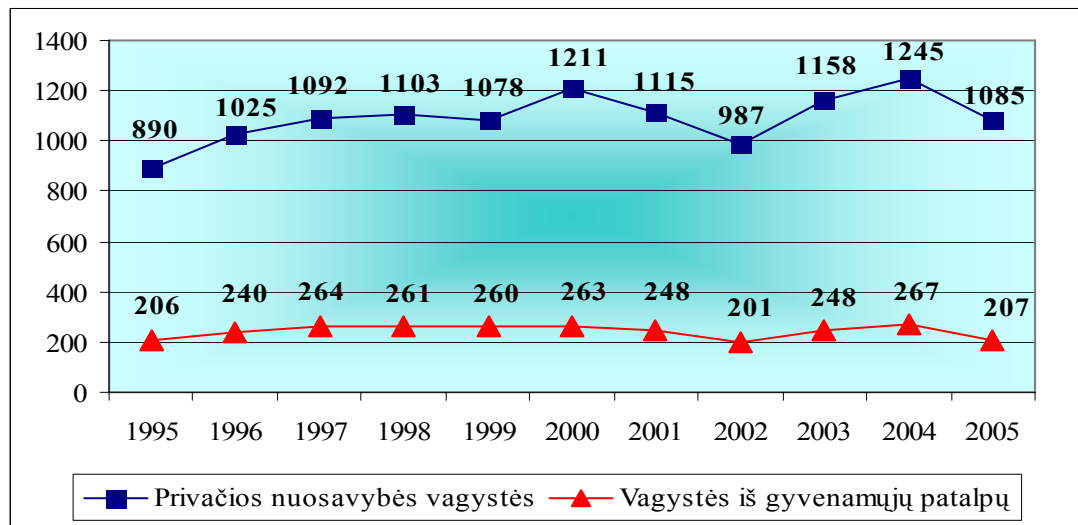

¹² Statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla - Vilnius, 2000 – 2005 m.

Per 1995 - 2001 metų laikotarpį didžiausią vagysčių dalį, tai yra 51,2 proc. sudarė privačios nuosavybės vagystės. Taigi matoma nežymi užregistruotų privačios nuosavybės vagysčių didėjimo tendencija, kadangi 1995 m. užregistruotos 32.307 privačios nuosavybės vagystės, kurios sudarė 53,1 proc. visų užregistruotų nusikaltimų tarpe. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 890 vagysčių. 1996 m. šios rūšies vagystės visų užregistruotų Lietuvoje nusikaltimų atžvilgiu sudarė 54,3 proc. Šimtui tūkstančių gyventojų teko net 15,2 proc. daugiau privačios nuosavybės vagysčių lyginant su praeitais metais. 1997 metais - atitinkamai 39.046 vagystės, kurios sudarė tik 51,5 proc. visų užregistruotų nusikaltimų tarpe. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 1092 minėtos kategorijos vagystės.

Paveikslas Nr. 4

Lietuvoje užregistruotų vagysčių skaičius tenkantis 100.000 tūkstančių gyventojų 1995 – 2005 m.

1998 m. privačios nuosavybės vagysčių skaičius dar padidėjo iki 39.165 vagysčių, tačiau jos sudarė tik 51,6 proc. visų užregistruotų nusikaltimų, tuo tarpu 1999 metais šios rūšies vagysčių sumažėjo iki 37.987 ir jos sudarė 49,3 proc. visų užregistruotų nusikaltimų. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 1998 m. – 1103; 1999 m. – 97,7 proc. mažiau. Tačiau 2000 metais buvo užregistruota 4378 vagystėmis daugiau nei praėjusiais metais. Visų Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu jos sudarė 51,4 proc. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 1078 vagystės. Taigi iki 2000 m. matoma privačios nuosavybės vagysčių didėjimo tendencija. 2001 metais vėl matomas nežymus sumažėjimas, tai yra užregistruota 8,4 proc. mažiau nei praėjusiais metais. Taigi 1995 m.

jos sudarė 53,1 proc., o 2001 – 49,0 proc. 2003 metais buvo užregistruota 40.015 privačios nuosavybės vagysčių ir tai sudarė 47,0 proc. visų respublikoje užregistruotų vagysčių atžvilgiu. Lyginant su praeitais metais pakitimo tempas sudarė 16,9 proc., o minėtos kategorijos vagystės ištirtų 2003 metais nusikaltimų tarpe sudarė 25,2 proc. 2004 m. matomas 6,9 proc. tempo pakitimas, taigi užregistruotos 42.775 privačios nuosavybės vagysčių. Lyginamoji jų dalis tarp visų kitų užregistruotų nusikaltimų minėtais metais sudarė 1,2 proc. mažiau nei per 2003 metų laikotarpį, o ištirta 25,2 proc. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 1245 šios rūšies vagystės. 2005 m. privačios nuosavybės vagysčių sumažėjo 5735 vagystėmis ir šimtui tūkstančių gyventojų teko 1085 nusikaltimai, kurių lyginamoji dalis tarp visų užregistruotų vagysčių sudarė 41,2 procentus. Svarbu paminėti tai, jog lyginant su praeitais metais, tai yra 2004 m. šios kategorijos vagysčių pakitimo tempas sumažėjo net 13,4 procentais. 2005 metais buvo užregistruota 37.040 vagystės, kurių lyginamoji dalis visų respublikoje užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu sudarė net 41,2 proc. ir šimtui tūkstančių gyventojų teko 1085 vagysčių. Pakitimo tempas lyginant su praeitais metais - 13,4 proc. Ištirtų nusikaltimų skaičius procentine išraiška nepakito.

Apibendrinant galima pasakyti, kad privačios nuosavybės vagystės pasižymi nestabilumu, tai yra nuo 1995 metų tris paskesnius metus matyti sistemingas šios vagystės rūšies augimas (užregistruota 1995 m. – 32.307, o 1998 m. beveik septyniais tūkstančiais daugiau). 1999 metais nežymus sumažėjimas ir po metų staigus šuolis didėjimo link. Po 2004 –ųjų metų matoma mažėjimo tendencija ir ištirtų šios kategorijos vagysčių augimas.

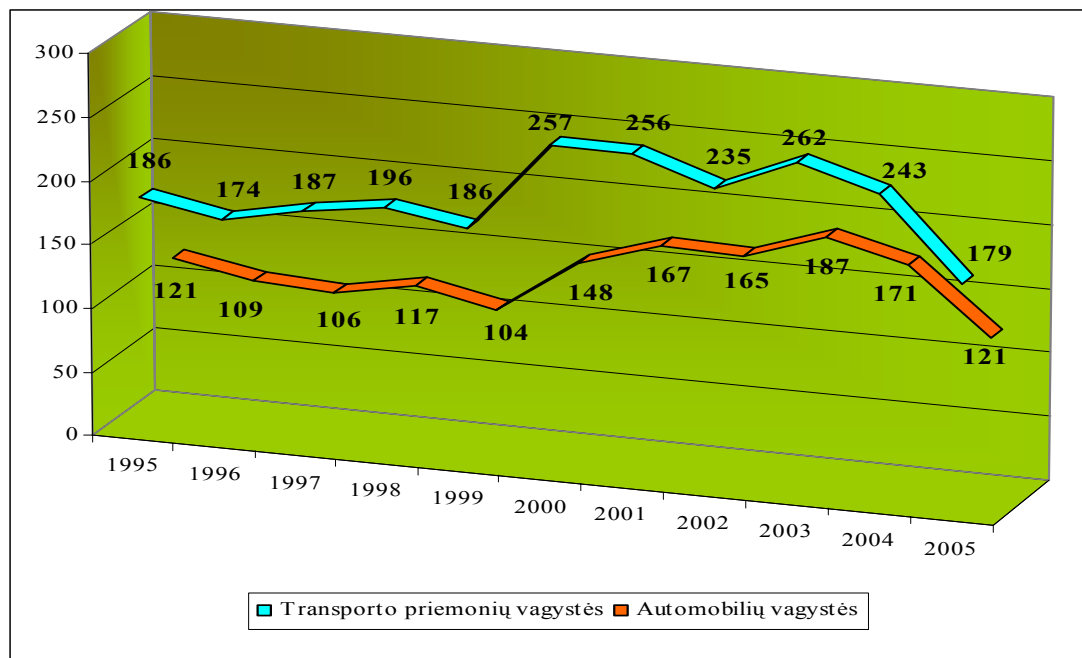
Vagystės iš gyvenamųjų patalpų 1995 metais sudarė 11,8 proc. visų užregistruotų nusikaltimų tarpe, o po dešimties metų – 8,6 proc. Taigi per minėtą laikotarpį šios rūšies vagysčių sumažėjo 3,2 proc. 1995 metais buvo užregistruota 6344 vagysčių iš kurių buvo išaiškinta 34,9 proc. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 206 vagystės. Nuo 1998 iki 2000 m. užregistruotų vagysčių iš gyvenamųjų patalpų skaičius smarkiai išaugo, antai 1998 metais – 9246; 1999 m. – 9180; 2000 m. - 9203 veikos. Ir 2002 metais buvo užregistruota tik 645 vagystėmis daugiau lyginant su 1995 metais, tačiau nusikaltimų išaiškinta 6,1 proc. mažiau lyginant su minėtais metais. Šios kategorijos vagysčių skaičius tenkantis šimtui tūkstančių gyventojų nuo 1996 - 2002 metų svyravo nuo 201 iki 264. Mažiausia vagysčių iš gyvenamųjų patalpų dalis tenkanti šimtui tūkstančių gyventojų buvo 2002 metais, tai yra 201 vagystė, o didžiausias 1997 metais, tai yra 264. Nuo 2003 metų matoma šios kategorijos vagysčių augimo tendencija. Minėtais metais užregistruota 8573 vagystės iš gyvenamųjų patalpų, ištirta 22,4 proc. ir šimtui tūkstančių gyventojų teko 248 šios kategorijos vagystės. Po metų užregistruota 601 vagyste daugiau nei praėjusiais metais. Ištirtoji dalis sudarė 27,0 proc. Šimtui tūkstančių gyventojų teko penkiolika nusikaltimų daugiau lyginant su praėjusiais metais. Nors šios

kategorijos vagysčių per metus padaugėjo, tačiau jų ištyrimas taip pat pagerėjo 4,6 proc. 2005 m. vagysčių iš gyvenamųjų patalpų matoma kritimo (mažėjimo) tendencija, tai yra užregistruotų vagysčių iš gyvenamųjų patalpų sumažėjo 23,0 proc. lyginant su praeitais metais. Ištirtoji šios vagysčių rūšies dalis lyginant su visais kitais užregistruotais nusikaltimais sudarė 29,0 proc. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 207 vagystės.

Kita labai opi Lietuvoje ir taip pat kitose valstybėse problema – transporto priemonių vagystės. Šios rūšies vagystės yra transnacionalinio pobūdžio, todėl kovai su jomis skiriamos nemenkos valstybių finansinės lėšos. Ypač tai aktualu kalbant apie lengvųjų automobilių vagystes, kadangi esama padėtis, tai yra išaiškintų nusikaltimų skaičius visuomenės netenkina. Kalbant apie transporto priemonių vagystes, be lengvųjų automobilių yra ir kitų transporto priemonių grobimas, tai yra: motociklų, mopedų, traktorių ir kitų mechaninių transporto priemonių.

Paveikslas Nr. 5

Lietuvoje užregistruotų vagysčių skaičius tenkantis 100.000 tūkstančių gyventojų 1995 – 2005 m.

Per dešimties metų laikotarpį, tai yra nuo 1995 iki 2005 metų visoje Lietuvoje buvo užregistruota 82.893 transporto priemonių vagysčių. 1995 metais šios rūšies vagysčių buvo užregistruota 6738 ir tai sudarė 11,1 proc. lyginant su visais tuo laiku užregistruotais nusikaltimais. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 186 transporto priemonių vagystės. Imtinai nuo 1995 metų toks užregistruotų

vagysčių skaičius per keturis metus laikėsi stabiliai ir ryškaus svyravimo beveik nebuvo (1996 m. – 6267; 1997 m. – 6697; 1998 m.- 6946; 1999 m. – 6671 užregistruotos transporto priemonių vagystės). Tačiau didelis šios kategorijos vagysčių šuolis įvyko 2000 metais, tai yra buvo užregistruotos 9006 transporto priemonių vagysčių, nors bendroje dalyje lyginant su visais kitais užregistruotais nusikaltimais sudarė 10,9 proc. Minėto šuolio laikotarpiu šimtui tūkstančių gyventojų teko jau 257 transporto priemonių vagysčių. Tai yra 71 šios rūšies vagyste daugiau. 2002 bei 2004 metais transporto priemonių vagysčių sumažėjo (2002 m.- 8164 ir 2004 m. – 8333). Ir lyginamoji jų dalis visų kitų užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu sudarė atitinkamai 11,2 proc. ir 2004 m. – 8,9 proc. Taigi nuo 2004 metų matoma gana žymi šios kategorijos vagysčių mažėjimo tendencija, kadangi 2005 m. transporto priemonių vagystės bendroje visų užregistruotų nusikaltimų dalyje tesudarė tik 6,8 proc. ir šimtui tūkstančių gyventojų teko 179 vagystės. Mano nuomone, tokį užregistruotų transporto priemonių vagysčių mažėjimą lemia tai, jog gyventojai visų pirma pradėjo labiau rūpintis savo turto apsauga, skirti didesnes finansines lėšas. Lietuvoje daugėja asmenų, kurie įsigyja naujus automobilius, kuriuose jau yra įdiegtos kokybiškos, gamyklinės apsaugos priemonės. Be to, kai kurios automobilių draudimo kompanijos reikalauja bei yra suinteresuotos, kad draudžiamame automobilyje būtų atitinkamo lygio signalizacija.

Panaši situacija nagrinėjamu laikotarpiu yra ir su automobilių vagystėmis. 1995 metais buvo užregistruotos 4506 automobilių vagystės, kurios sudarė 7,4 proc. visų užregistruotų nusikaltimų tarpe. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 121 šios kategorijos vagystė. Nuo 1995 m. iki 1998 m. matoma užregistruotų automobilių vagysčių mažėjimo tendencija, tai yra 1995 metais užregistruota 4506, 1996 m. – 3905, 1997 m. – 3805. Taigi minėtos kategorijos vagystės visų užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu sudarė 1995 metais sudarė 7,4 proc., o 1997 m. – tik 5,0 proc. Tačiau 1998 metais užregistruotų automobilių vagysčių išaugo iki 4163. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 117 vagysčių. 1999 metais šios rūšies užregistruotų vagysčių skaičius vėl sumažėjo iki 3675 nusikaltimų. Jos sudarė 4,8 proc. visų užregistruotų nusikaltimų tarpe. Tačiau 2000 m. matomas šuolis didėjimo link, tai yra užregistruota 1510 automobilių vagysčių daugiau. Minėtais metais šimtui tūkstančių gyventojų teko 148 automobilių vagystės. Ir šis skaičius augo iki pat 2005 metų. Daugiausia užregistruotų automobilių vagysčių buvo 2003 metais, tai yra 6448. Tai sudarė 7,6 proc. visų kitų užregistruotų nusikaltimų tarpe. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 187 vagystės. Labai svarbu paminėti, jog ištirtų šios rūšies vagysčių skaičius procentine išraiška per nagrinėjamą laikotarpį pakilo, tai yra 1995 m. buvo ištirta 15,3 proc. automobilių vagystės, o jau 2005 metais – 21,5 proc. Palyginus vagystes ir ypač automobilių vagystes su kitais nusikaltimais jų išaiškinamumas yra žemas. Mano nuomone, tam įtakos turi šios rūšies vagysčių darymo būdas, tai

yra automobilių grobimus dažniausia daro ne pavieniai asmenys, o gerai organizuotos nusikalstamos grupuotės, kurios gerai apsirūpinusios naujausia technika, padedančia be didesnių fizinių pastangų įsilaužti į automobilio saloną ir jį pavogti. Be to organizuotos nusikalstamos grupuotės yra pasiskirsčiusios vaidmenimis, iš anksto numato savo veikimo planą, tai yra automobilių savininkai yra sekami, stebimi, numatomos pagrobto automobilio saugojimo vietos bei jo realizacija Lietuvoje arba išgabenimo iš valstybės teritorijos būdai bei keliai.

Apibendrinant galima pasakyti, kad nuo 2005 metų užregistruotų automobilių vagysčių Lietuvoje mažėja, didžiausias jų skaičius buvo 2003 metais, tačiau kriminologiškai reikšmingų prognozių apie registruotų vagysčių mažėjimo tendenciją dar negalima daryti, turi praeiti didesnis laiko tarpas.

3. VAGYSČIŲ RAIŠKA MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE

Šioje darbo dalyje detaliau nagrinėsiu vagysčių ir jos struktūros ypatumus, kitimo tendencijas bei paplitimą Marijampolės savivaldybėje.

Lentelė Nr. 1

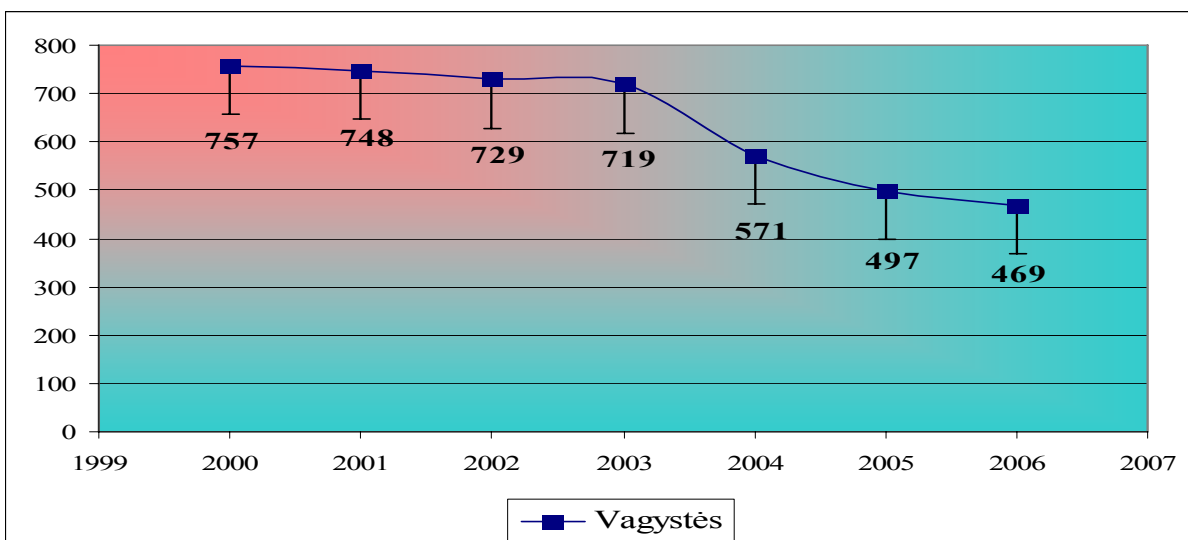
Marijampolės savivaldybėje per 2000-2005 m. užregistruotos vagystės ir už vagystes nuteisti asmenys.¹³

Eil. Nr.	Metai	Viso užregistruota nusikaltimų Marijampolės sav.	Iš jų : vagysčių Marijampolės sav.	Lyginamoji dalis visų užregistruotų Marijampolės sav. nusikaltimų atžvilgiu, %	Padariusių vagystės Marijampolės sav. užregistruotų asmenų skaičius	Asmenys, nuteisti už vagystės Marijampolės sav. (Marijampolės teisme)	Lyginamoji dalis visų nuteistų Marijampolės sav. už nusikaltimus asmenų atžvilgiu, %
1.	2000	1797	757	42,1	775	273	35,2
2.	2001	1480	748	50,5	638	281	44,0
3.	2002	1188	729	61,3	447	262	58,6
4.	2003	1253	719	57,4	481	264	54,9
5.	2004	1370	571	41,7	377	227	60,2
6.	2005	1173	497	42,4	381	219	57,4

Iš lentelėje esančių statistinių duomenų galima daryti išvadą, jog Marijampolės savivaldybėje už vagystes nuteisiama vis mažiau asmenų, tačiau jų lyginamoji dalis visų už nusikaltimus nuteistų asmenų atžvilgiu auga. Tai byloja apie recidyvą. 2000-2005 metais Marijampolės savivaldybėje užregistruoti 3099 asmenys, padarę vagystes. Iš jų 1526 arba 49,2 proc. buvo nuteisti. 2000 metais nuteistieji už vagystes sudarė tik 35,2 proc., o praėjus penkiems metams jų lyginamoji dalis visų už nusikaltimus Marijampolės savivaldybėje nuteistų asmenų atžvilgiu sudarė 57,4 proc., tai yra net 22,2 proc. daugiau. Pagrindiniai faktoriai, turintys įtakos recidyvui yra ekonominiai, demografiniai, teisiniai, kultūriniai, socialiniai, politiniai ir kiti. Toks ekonominis faktorius kaip nedarbas gali veikti lyg kriminogeninis „katalizatorius“ siekiant gauti lėšų pragyvenimui nusikalstamu būdu. Dažniausias būdas patenkinti poreikius – vagystės.

¹³Marijampolės policijos komisariato 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys; Marijampolės prokuratūros 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys.

Užregistruotos vagystės Marijampolės savivaldybėje 2000 – 2005 m.

Taigi 2000 metais Marijampolės savivaldybėje buvo užregistruota 757 vagysčių ir tai sudarė 2,01 proc. lyginant su visoje Lietuvoje užregistruotomis šios kategorijos veikomis arba 42,1 proc. lyginant su visais užregistruotais nusikaltimais Marijampolės savivaldybėje. Užregistruota 775 asmenų, padariusių vagystes Marijampolės savivaldybėje. Iš jų 273 nuteisti. 2001 metais buvo užregistruota devyniomis vagystėmis mažiau nei praėjusiais metais. Jos sudarė 50,5 proc. visų Marijampolės savivaldybėje užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu. Asmenų, padariusių vagystes užregistruota 638, iš jų 281 buvo nuteisti arba 8,8 proc. daugiau nei praėjusiais metais. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 108 vagystės. Toks vienos iš nusikaltimų nuosavybei rūšių sumažėjimas Marijampolės savivaldybėje yra gana didelis. Taigi nuo 2000 metų iki 2003 m. matoma užregistruotų vagysčių mažėjimo tendencija (2000 m. – 757; o jau 2003 m. – 719 nusikaltimų). 2002 metais užregistruota 729 vagystės arba 45,3 proc. mažiau nei 2000 m., o nuteista 262 asmenys arba 44,0 proc. lyginant su visais nuteistais asmenimis Marijampolės savivaldybėje. Šimtui tūkstančių gyventojų 2002 m. teko 102 vagystės. Tarp visų užregistruotų nusikaltimų Marijampolės savivaldybėje vagystės sudarė 61,3 proc.

2003 metais užregistruota 719 vagysčių, kurios sudarė 57,4 proc. lyginant su visais užregistruotais nusikaltimais Marijampolės savivaldybėje. Asmenų, padariusių vagystes minėtais metais užregistruota 481, iš jų 264 nuteisti. Šimtui tūkstančių gyventojų tenka 1024 nusikaltimai arba 27,9 proc. mažiau nei 2001 metais. Vagysčių mažėjimo tendenciją ir taip pat nuteistų už jas asmenų

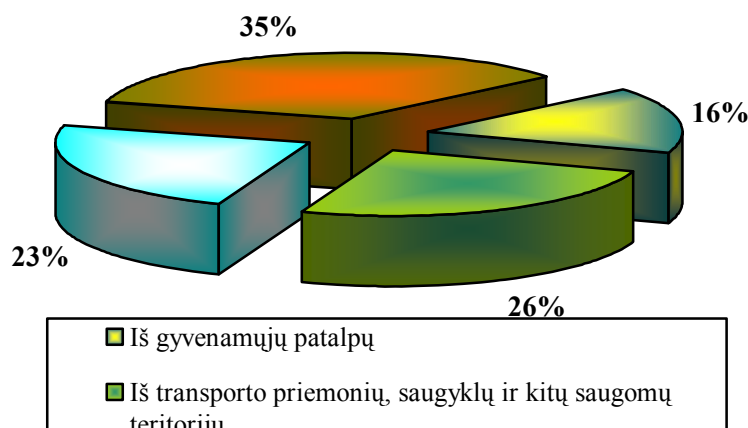
skaičiaus sumažėjimą galėjo įtakoti 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs naujas LR BK, kuris numatė nemažai pakeitimų, tai yra nusikalstamos veikos buvo suskirstytos į baudžiamuosius nusižengimus ir nusikaltimus, ko nebuvo senajame 1961 m. LR BK.

2004 metais Marijampolės savivaldybėje buvo užregistruota tik 571 vagystė, tai yra 35,5 proc. mažiau nei 2000 m., o iš jų ištirta 30,6 proc., tai yra tik 4,3 proc. daugiau lyginant su Lietuvoje ištirtų vagysčių dalimi. Taigi šimtui tūkstančių gyventojų teko 814 vagysčių. Lyginant su visais užregistruotais Marijampolės savivaldybėje nusikaltimais jos sudarė 41,7 proc. 2004 metais buvo užregistruota 377 asmenys padarę vagystes, iš kurių 227 asmenys nuteisti. Tarp visų nuteistų Marijampolės savivaldybėje jie sudarė 60,2 proc. 2005 metais užregistruota 497 vagysčių, iš jų tik 26,0 proc. buvo ištirtos ir tik 0,3 proc. daugiau lyginant su Lietuvoje ištirtomis vagystėmis. Minėtais metais užregistruoti 381 asmenys, padarę vagystes. Iš kurių nuteista 219, tai yra 57,4 proc. lyginant su visais nuteistais už nusikaltimus Marijampolės savivaldybėje. 2006 metais Marijampolės savivaldybėje buvo užregistruota 469 vagystės (duomenys už 11 mėnesių, t.y. sausis – lapkritis)¹⁴, iš minėto skaičiaus užregistruotų vagysčių buvo ištirta 32,4 proc.¹⁵

Aptarus bendrus užregistruotų vagysčių Marijampolės savivaldybėje duomenis pereisiu prie šios nusikalstamos veikos struktūros nagrinėjimo.

Paveikslas Nr. 7

Vagysčių struktūra Marijampolės savivaldybėje 2005 metais.¹⁶

Paveikslas Nr. 8

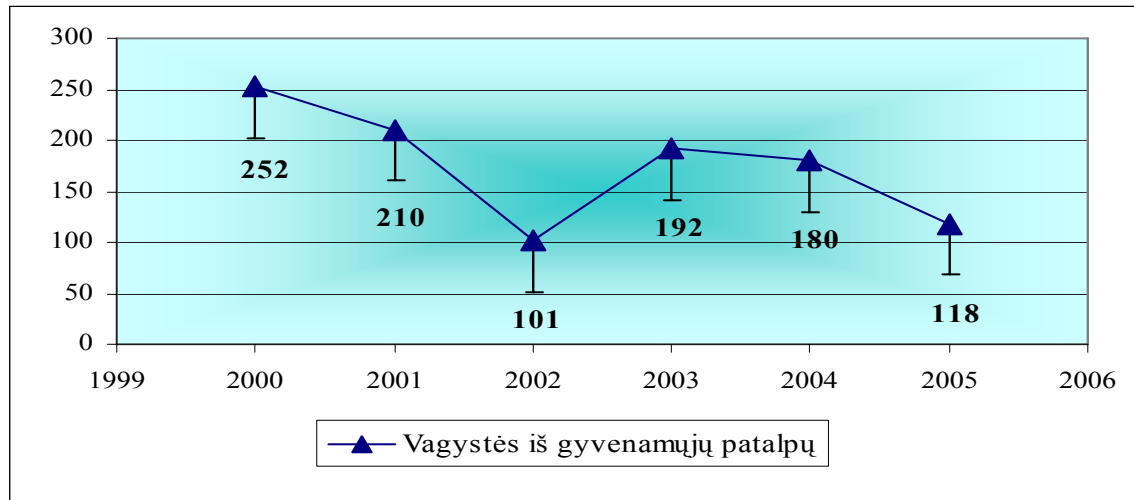
¹⁴VRM: informatikos ir ryšių departamentas.

http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=5&metai=2006&menu=10®ionas=24&id3=1, prisijungimo laikas: 2006-11-14

¹⁵ Marijampolės policijos komisariato 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys; Marijampolės prokuratūros 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys.

¹⁶ Marijampolės policijos komisariato 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys; Marijampolės prokuratūros 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys.

Marijampolės savivaldybėje užregistruotų vagysčių skaičius tenkantis 100.000 tūkstančių gyventojų 2000 – 2005 m.

2000 metais buvo užregistruotos 252 vagystės iš gyvenamųjų patalpų. Jos sudarė 15,7 proc. lyginant su visomis Marijampolės savivaldybėje užregistruotomis vagystėmis 2000 metais. Už vagystes iš gyvenamųjų patalpų nuteistas 81 asmuo, tai sudarė 29,7 proc. lyginant su visais nuteistais už vagystes Marijampolės savivaldybėje. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 252 šios kategorijos vagystės. Po metų, tai yra 2001 m. matomas gana žymus užregistruotų vagysčių iš gyvenamųjų patalpų mažėjimas, o tiksliau 149 vagystės arba 40,9 proc. mažiau nei 2000 metais. Nuteistų asmenų sumažėjo 4,9 proc. lyginant su praėjusiais metais nuteistais asmenimis. Šimtui tūkstančių marijampoliečių teko 210 nusikaltimų. Mažiausia užregistruotų vagysčių iš gyvenamųjų patalpų buvo 2002 m. tik 71 vagystė. Jos sudarė tik 9,7 proc. visų Marijampolės savivaldybėje užregistruotų vagysčių tarpe. Nuteisti tik 59 asmenys, kurie sudarė 22,5 proc. lyginant su visais Marijampolės sav. už vagystes nuteistais asmenimis. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 101 vagystė. Tačiau 2003 metais užregistruota 47,4 proc. vagysčių iš gyvenamųjų patalpų daugiau nei 2002 m. ir šimtui tūkstančių gyventojų teko 192 vagystės. Nuteisti 76 asmenys arba 22,4 proc. daugiau nei praėjusiais metais. 2004 metais užregistruotų vagysčių iš patalpų skaičius beveik nepakito, nuteista tiek pat kiek ir 2003 metais, tai yra 76 asmenys arba 33,5 proc. lyginant su visais tais metais nuteistais už vagystes asmenimis. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 180 vagysčių. Iš 126 šios rūšies vagysčių Marijampolės savivaldybėje buvo iširta tik 22,2 proc. Tačiau po 2004 m. pastebima vagysčių iš gyvenamųjų patalpų mažėjimo tendencija, tai yra 2005 m. užregistruotos tik 82 vagystės iš kurių iširta 34,1 proc. 2004 metais nuteista už šios kategorijos vagystes 76 asmenys, o 2005 metais - 62 asmenys arba 28,3 proc. lyginant su visais Marijampolės savivaldybėje už vagystes

nuteistais asmenimis.¹⁷ 2006 metais (duomenys už 10 mėnesių, t.y. sausis – spalį) tik 69, iširta 34,8 proc.¹⁸ Marijampolėje vagystės iš gyvenamųjų patalpų sudarė tik 1,2 proc. lyginant su visoje respublikoje užregistruotomis šios kategorijos vagystėmis.

Analizuodama vagysčių struktūrą atlikau kriminologinį tyrimą. Anketos būdu išnaginėjau 326 vagysčių baudžiamąsias bylas išspręstas 2004 – 2005 m. Marijampolės rajono apylinkės teisme. Iš baudžiamųjų bylų medžiagos bei teismo nuosprendžių matosi, kad į gyvenamąsias patalpas vagys dažniausiai įsibrauna naktimis po 21 val., panaudodami specialiai pritaikytus laužimo įrankius, kaip laužtuvus, atsuktuvus, kitus daiktus langų stiklams išimti, durims atrakinti. Patekimo į patalpas dažniausias būdas – per langus ir balkonus. Mažiausiai – per įrengtas šarvuotas duris. Labiausiai vagiami dalykai: pinigai, juvelyriniai dirbiniai, mobilieji telefonai, taip pat ir kreditinės kortelės, asmens dokumentai, t.y. brangesni arba turintys didesnę vertę, tačiau mažesnio gabarito daiktai, kuriuos galima išnešti su savimi drabužiuose ir krepšiuose. Rečiau vieno asmens yra vagiami televizoriai, muzikiniai centrai ir kt. didesni daiktai. Jeigu vagia grupė asmenų ir turi transporto priemonę, tai be jau minėtų daiktų, vagiami muzikos ir vaizdo aparatūra, avalynė, drabužiai, mikrobangų krosnelės, kavos aparatai ir viskas, kas randama vertingesnio.

2000 metais Marijampolės savivaldybėje buvo užregistruota 265 vagysčių iš transporto priemonių, saugyklų ar saugomų teritorijų, o nuteisti asmenys sudarė 27,1 proc. visų už vagystes nuteistų asmenų atžvilgiu. Šimtui tūkstančių gyventojų teko analogiškas skaičius nusikaltimų. Per 2000 – 2005 metų laikotarpį Marijampolės savivaldybėje matoma užregistruotų šios kategorijos vagysčių mažėjimo tendencija (2001 m. – 235; 2002 m. – 226; 2003 m. – 198). Nuteisiamų asmenų skaičius beveik nepakito ir per penkių metų laikotarpį jis svyravo nuo 73 iki 83. Mažiausia nuteistų asmenų buvo 2000 metais, o daugiausia 2001 bei 2005 metais – 83 nuteisti asmenys.

2004 metais užregistruota 168 vagystės iš transporto priemonių, saugyklų ar saugomų teritorijų, tai sudarė 29,2 proc. lyginant su visomis Marijampolės sav. užregistruotomis vagystėmis. Nuteisti 79 asmenys, kurie sudarė 34,8 proc. visų nuteistų už vagystes Marijampolės sav. asmenų atžvilgiu. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 195 vagystės arba lyginant su 2000 metais 26,4 proc. mažiau. 2005 metais Marijampolėje užregistruota dešimčia šios kategorijos vagysčių mažiau nei praėjusiais

¹⁷Marijampolės policijos komisariato 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys; Marijampolės prokuratūros 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys.

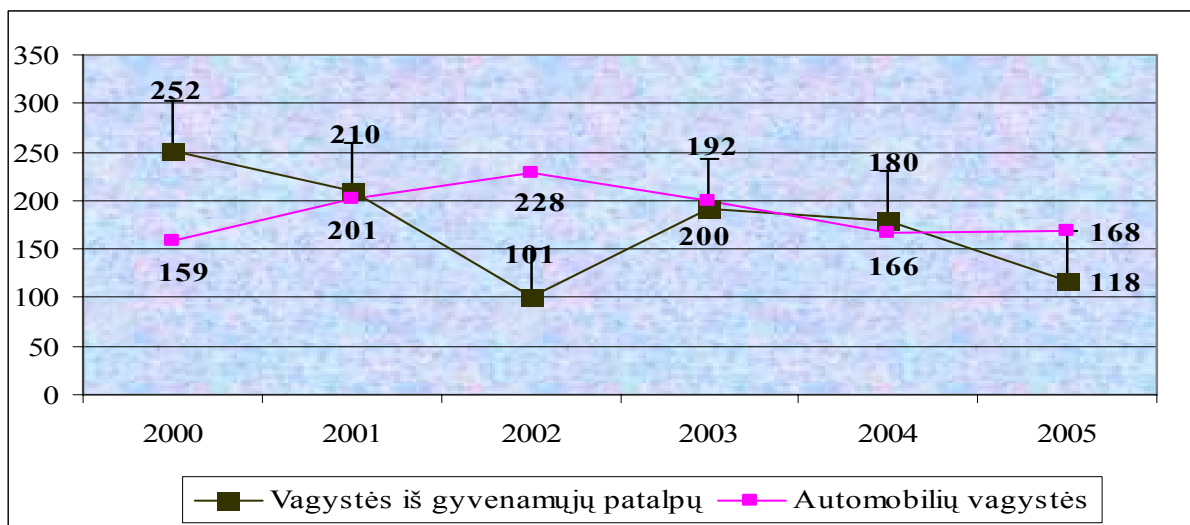
¹⁸VRM: informatikos ir ryšių departamentas.

http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=5&metai=2006&menuo=10®ionas=24&id3=1, prisijungimo laikas 2006-11-14

metais, tačiau iš jų ištirta tik 20,7 proc., o nuteista keturiais asmenimis daugiau nei 2004 metais. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 182 šios kategorijos vagystės.¹⁹

Paveikslas Nr. 9

Marijampolės savivaldybėje užregistruotos vagystės ir jų skaičius tenkantis 100.000 tūkstančių gyventojų 2000 – 2005 m.

Automobilių vagystės yra ypatinga vagysčių rūšis. Analizuojant šias vagystes Marijampolės savivaldybėje, galima teigti, jog šiuo metu yra grobiami kuo naujesni ir brangesni automobiliai. 2000 metais buvo užregistruota 159 automobilių vagystės ir tai sudarė 3,1 proc. lyginant su visoje Respublikoje minėtais metais užregistruotomis automobilių vagystėmis. Nuteisti asmenys lyginant su visais Marijampolės sav. už vagystes nuteistaisiais sudarė 13,6 proc. Šimtui tūkstančių gyventojų teko 159 šios rūšies nusikaltimai. Per tris metus, tai yra iki 2003 m. šis skaičius beveik nepakito. Tik 2004 metais sumažėjo iki 115, taip pat nuteistų už automobilių vagystes asmenų po 2003 metų matyti mažėjimo tendencija, tai yra 2002 m. buvo nuteistas 41 asmuo, po metų skaičius nuteistųjų sumažėjo 29,3 proc. Tačiau vagysčių skaičius tenkantis šimtui tūkstančių gyventojų iki 2004 m. augo, tai yra 2000 m. – 159; 2001 m. – 201; 2002 m. – 228; 2003 m. – 200 automobilių vagysčių. 2004 metais buvo ištirta 23,9 proc. visų Marijampolėje užregistruotų lengvųjų automobilių vagysčių. Už automobilių vagystes nuteistas 31 asmuo arba 13,7 proc. visų už vagystes Marijampolės sav. nuteistų asmenų atžvilgiu. 2005 m. užregistruota 116 automobilių vagysčių ir šimtui tūkstančių gyventojų tenka 166 nusikaltimai arba dviem vagystėmis daugiau nei

¹⁹Marijampolės prokuratūros 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitos.

praėjusiais metais. Nuteisti už automobilių vagystes asmenys sudarė 24 proc. tarp visų nuteistų Marijampolės sav. už vagystes asmenų atžvilgiu. Automobilių vagysčių buvo ištirta tik 22,6 proc. 2006 metais Marijampolės savivaldybėje buvo užregistruota tik 69 lengvųjų automobilių vagystės iš kurių 33,6 proc. ištirtos (duomenys už 10 mėnesių, t.y. sausis – spalį). Automobilių vagystės 2004 metais Marijampolėje sudarė tik 9,5 proc. visų užregistruotų nusikaltimų atžvilgiu, 2005 metais – 8,9 proc. ir 2006 m. tik 5,6 proc. (dešimties mėnesių duomenys). Nors procentine išraiška pateikti skaičiai yra maži, tačiau aš nemanau, kad Marijampolėje automobilių vagystės yra retas reiškinys. Greičiausia gyventojai ne visuomet linkę kreiptis pagalbos į policiją ir vagystės yra neužregistruojamos, o ieškoma kitokių kelių atgauti prarastą turtą. Dažnai pasitelkiant į pagalbą draugus, giminaičius ir netgi nusikalstamo pasaulio atstovus.

Kito pobūdžio vagystės – tai vagystės iš prekybos centrų (MAXIMA, IKI, NORFA ir pan.) ir kitų vietų, kuriose įdiegta savitarna, taip pat dažnai lankomose vietose (koncertai, klubai, turgavietės ir pan.). Šios vagystės bus išsamiau aprašytos sekančiame skyriuje.

4. ASMENŲ, PADARIUSIŲ VAGYSTES MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE KRIMINOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA

Visų pirma trumpai panagrinęsiu „nusikaltėlio asmenybės“ sampratą. „Nusikaltėlio asmenybės“ sąvoką sudaro dvi kategorijos žodžių, tai asmenybė ir nusikaltėlis. Ši sąvoka sudėtinė: nusikaltėlis- teisinė, o asmenybė yra socialinė- psichologinė kategorija. Ji išplaukia iš materialinės filosofinės žmogaus koncepcijos.

Asmenybė, kaip visuma, atspindi žmogaus socialinę būtį ir kokybę. Ji neatsiranda nuo žmogaus gimimo momento, o formuojasi dalyvaujant visuomeninių santykių procese, t.y. tampa žmogaus socializacijos produktas. „Žmogus yra tarytum dvilypis. Jo prigimtis yra biosocialinė. Individui, kaip visuomeninei būtybei, reikia pažinti ne tik jį supančią aplinką, tačiau ir save patį“²⁰. Asmenybė - tai žmogaus unikalumo, jo individualių socialinių bei psichologinių savybių sistema, kuri sudaro jo esmę.

Kitas nagrinėjamas žodis - nusikaltėlis. Baudžiamosios teisės prasme nusikaltėlis - tai pakaltinamas, įstatymo numatyto amžiaus sulaukęs žmogus, kaltas dėl pavojingos visuomenei ir priešingos teisei veikos. Šių požymių visuma sudaro baudžiamosios teisės sąvokos „nusikaltimo subjektas“ turinį. Teisine prasme nusikaltėlio sąvoką galima vartoti tik tuomet, kai nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui yra priimtas apkaltinamasis nuosprendis, t.y. po apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir jo įsiteisėjimo momento.

Kad būtų galima suvokti nusikaltėlio formavimosi mechanizmą, reikia išsiaiškinti socializacijos sąvoką. Socializacija - tai individo - asmenybės tapimas visuomeniniu žmogumi, prisitaikymas gyventi visuomenėje. Kiekvienas asmuo gyvendamas tarp kitų žmonių turi išmokti ir perimti iš jų tam tikras tai visuomenei būdingas elgesio taisykles, įsisąmoninti pamatinius ir visuotinai priimtus principus, jų laikytis siekiant užsibrėžtų tikslų bei siekių. Asmuo savo gyvenime turi stengtis pasiekti harmoniją, t.y. teisių ir pareigų vienovę. Tarp atskiro individo ir visuomenės turi būti susitarimas. Šią mintį jau Antikoje yra išreiškęs to meto filosofas Epikūras (341-270 m.pr.Kr.): „Teisingumas nėra kažkas pats savaime, bet žmonių santykiuose jis visada yra tam tikras suinteresuotas susitarimas nekenkti kitam ir nepatirti skriaudos“.²¹ Socializacijos procesas nenutrūksta visą žmogaus gyvenimo laiką, t.y. asmuo įgyja naujų savybių, praranda ar susilpnina jau

²⁰ Бурлаков В.Н. , Кропачев Н.М. Криминология - Санкт- Петербург, 2002. Р. 7

²¹ Alfonsas Vaišvila. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2004. P.117

turimas. Taigi jei individas savanoriškai laikysis bent jau pagrindinių socialinių normų, bus galima daryti išvadą, jog toks žmogus yra socializuotas.

„Nepakankamai socializuota asmenybė, kuri vadovaujasi kitomis normomis nei toje visuomenėje pripažintos ir ginamos, - iš esmės yra kriminologinė nusikaltėlio asmenybės samprata. Tarp asmenybės socializacijos defektų ir nusikalstamos elgsenos egzistuoja tiesioginis bei grįžtamasis ryšys. Taigi socializacijos proceso sutrikimai dažnai yra nusikalstamos veikos priežastis (tiesioginis ryšys). Nusikalstama veika įtvirtina ir dar padidina asmens jau turimus socializacijos defektus (grįžtamasis ryšys)“.²² Žmogus, kontaktuodamas su išorine aplinka, tartum krauna tam tikrą bagažą, t.y. perima socialinę patirtį, kaupia savo veiklos individualią patirtį ir pan. Asmens socializacijai didelę reikšmę turi socialinė aplinka, kurioje jis vystosi. Kontaktuojant su įvairiais visuomenės nariais formuojasi žmogaus asmenybė, jo vertybės, bruožai, savybės ir kt. Socializaciją sudaro du pagrindiniai procesai: pačios visuomenės ir jos narių poveikis asmeniui su tikslu, kad pastarasis įsisąmonintų toje visuomenėje priimtus standartus, elgesio normas bei reikalavimus, keliamus jos nariams.

Kitas procesas yra susijęs su individualia žmogaus veikla, kurios metu asmuo subjektyviai perima ir įsisąmonina jį supančio sociumo taisykles, reikalavimus, vertybes, vaidmenis ir kita.

„Nusikaltėlio asmenybei yra būdingi tam tikri bruožai, kurie jį skiria nuo individų, kurie nedaro nusikalstamų veikų, t.y. antivisuomeniškas požiūris, nepripažinimas ir neigimas bendrų tam tikros visuomenės vertybių, nepriimtinas elgesys kitų žmonių atžvilgiu siekiant asmeninių tikslų, taip pat jų patenkinimo, nebuvimas pastangų siekiant išvengti neigiamo rezultato. Šie bruožai yra būdingi asmenims, kurie padarė tiek tyčinius, tiek ir nusikalstamas veikas dėl neatsargumo.“²³ Visiems nusikaltėliams bendrų bruožų nėra. Nusikalstę asmenys taip pat gali būti skirstomi pagal įvairius bruožus, savybes ir kita. Netgi savo pavojingumo laipsniu visuomenės atžvilgiu galima išskirti asmenis, kurių negatyvus nusistatymas yra tik užuomazgų lygyje, kitų pozityvus kryptingumas aktyviai formuojasi, trečių retrospektyvios vertybės baigėsi formotis vidurinėje mokykloje.

Iš to galima daryti išvadą, jog kriminogeninės asmens savybės kiekvieno individo yra skirtingose savo egzistavimo stadijose.

²² Bluvšteinas . Kriminologija. - Vilnius, 1994. P. 83

²³ Кудрявцев В.Н, Эминов В.Е. Криминология. - Москва, 2004. P.160

Marijampolės savivaldybėje per 2000-2005 m. užregistruoti ir nuteisti už vagystes asmenys.²⁴

Eil. Nr.	Metai	Užregistruoti asmenys padarę vagystes	Asmenys, nuteisti už vagystes	Lyginamoji dalis visų nuteistų už nusikaltimus asmenų atžvilgiu, %
1.	2000	775	273	35.2
2.	2001	638	281	44.0
3.	2002	447	262	58.6
4.	2003	481	264	54.9
5.	2004	377	227	60.2
6.	2005	381	219	57.4

2000-2005 metais Marijampolės savivaldybėje užregistruota 3099 asmenų, padariusių vagystes. Iš jų 1526 arba 49,2 proc. buvo nuteisti.

Nuteistųjų už vagystes yra mažiau nei asmenų, kurie padarė vagystes, tačiau tai sąlygoja aplinkybės, jog pagal buvusį ir galiojusį iki 2003 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 5 straipsnį 5 punktą ir naujojo LR BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktą²⁵ nemaža dalis vagystes padariusių Marijampolės savivaldybėje asmenų dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jie atsako pagal baudžiamąjį įstatymą. Be to, vadovaujantis 1961 m. Baudžiamojo kodekso 53¹ str. bei naujojo LR BK, įsigaliojusio nuo 2003-05-01, 38 straipsniu²⁶ leidžiama atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, baudžiamąją bylą kaltininko atžvilgiu nutraukti, tai ypač plačiai pradėta taikyti įgyvendinus naujojo baudžiamojo kodekso nuostatas, todėl dalis asmenų už vagystes nenuteisti, kadangi susitaikė su nukentėjusiais asmenimis.

Taip pat LR BPK 212 str. 2 p. nustatyta, kad ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, kai ikiteisminio tyrimo metu nesurenkama pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, todėl nemažai daliai vagystes padariusių įtariamųjų šiuo pagrindu baudžiamosios bylos nutraukiamos nesurinkus pakankamai duomenų jų kaltei įrodyti.

²⁴Marijampolės policijos komisariato 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys; Marijampolės prokuratūros 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys.

²⁵ LR Baudžiamojo proceso kodeksas. - Vilnius: Saulužė, 2002 P. 5 - 6

²⁶ LR Baudžiamasis kodeksas. – Vilnius: Saulužė, 2000 P. 20

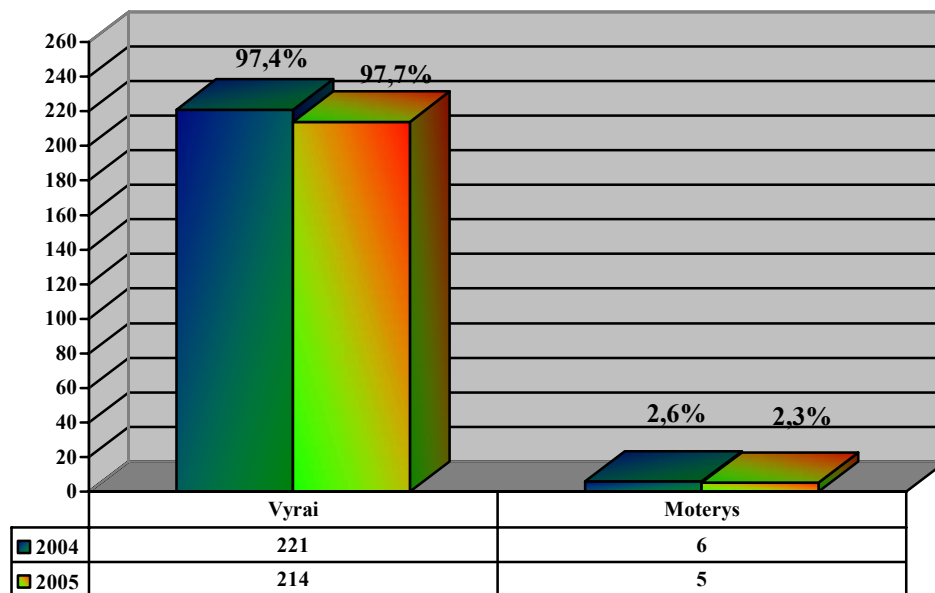
LR BPK 212 str. 4 p. numatyta kai ikiteisminis tyrimas nutraukiamas remiantis LR BK 37 str., t.y. pripažinus, jog nusikalstama veika dėl mažareikšmiškumo nėra pavojinga. Ypatingai tai aktualu nepilnamečių vykdomoms vagystėms, kadangi jie paprastai vagia smulkius daiktus iš prekybinių kioskų, kavinių, parduotuvių ir kitų vietų.

LR BPK 212 str. 6 p. numatyta, kad įtariamasis perduodamas asmeniui, kuris vertas teismo pasitikėjimo pagal laidavimą Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 40 str. numatytais atvejais, tokių atvejų taip pat yra nemažai Marijampolės teisme ir kaltininkas atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą.

LR BPK 212 str. 8 p. numatyta, kad kai yra LR BK 93 str. numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos ir pagrindai, nuo baudžiamosios atsakomybės yra atleidžiami nepilnamečiai. Susipažinus su baudžiamosiomis bylos, išnagrinėtomis Marijampolės teisme pasakytina, kad tai labai dažnas atvejis, kai LR BK 93 str. taikomas nepilnamečiams.

Norėdama giliau išanalizuoti asmenų, padariusių vagystes Marijampolės savivaldybėje kriminologinę charakteristiką paruošiau „Asmenų, įvykdžiusių vagystes Marijampolėje, ir teisme už vagystes nuteistų asmenų išnagrinėtų baudžiamųjų bylų 2004 -2005 m anketa“. Susipažinau su teismo priimtais nuosprendžiais asmenims, padariusiems būtent vagystes. Anketoje taip pat surinkti charakterizuojantys duomenys apie vagystes įvykdžiusius asmenis ir nukentėjusiuosius.

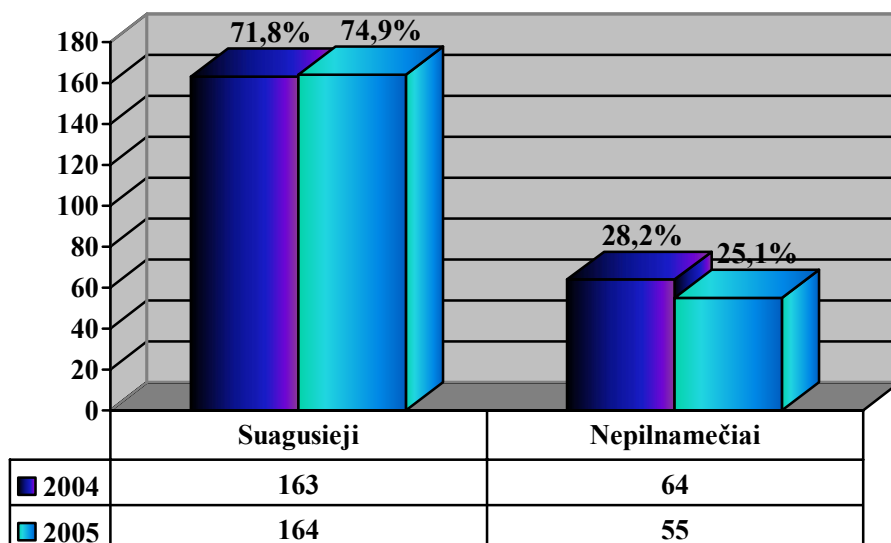
Marijampolės sav. per 2004 m. – 2005 m. nuteisti už vagystes asmenys pagal lytį.²⁷

Per 2004-2005 m. laikotarpį Marijampolės savivaldybėje buvo nuteisti 446 vagystes padarę asmenys. Iš minėto skaičiaus nuteistų už vagystes asmenų tik 11 moterų arba 2,5 proc. lyginat su visais nuteistaisiais per minėtą laiko tarpą. Per dvejus metus Marijampolės savivaldybėje nebuvo nė vienos nuteistos nepilnametis mergaitės, tai yra visi nuteisti nepilnamečiai - berniukai. 2005 m. nuteistų vyrų buvo 3,2 proc. mažiau nei praeitais metais, o moterų 16,7 proc. Nors Marijampolės savivaldybėje asmenų už vagystes nuteisiama mažiau, tačiau jų lyginamoji dalis visų už nusikaltimus Marijampolės savivaldybėje nuteistų asmenų atžvilgiu yra didelė, antai 2004 metais net 60,2 proc., o 2005 m. 57,4 proc. Taigi už vagystes nuteisiamų asmenų skaičius mažėja, tačiau negalima daryti išvados, jog šių nusikaltimų mažės.

²⁷Atrankiniai duomenys gauti iš 326 vagysčių baudžiamųjų bylų išnagrinėtų Marijampolės raj. apylinkės teisme 2004 - 2005 metais.

Marijampolės sav. per 2004 m. – 2005 m. nuteisti už vagystes asmenys pagal amžių.²⁸

Vagystės ir apskritai nusikaltimai nuosavybei yra gana dažnai daromas nusikaltimas nepilnamečių, tai yra asmenų nesulaukusių 18 metų, tarpe. Per nagrinėjamą laikotarpį Marijampolės savivaldybėje buvo nuteisti už vagystes 446 asmenys, iš jų net 119 nepilnamečių, tai yra 26,7 proc. 2005 metais nuteistų nepilnamečių sumažėjo 14,1 proc. lyginant su praeitais metais. Nuteistų suaugusiųjų skaičius beveik nepakito, tai yra vienu suaugusiuoju nuteista daugiau nei 2004 metais.

Išsilavinimas apima dvi kategorijas: pagrindinis arba vidurinis. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog jeigu nusikaltęs asmuo yra nuo 25 iki 39 metų jo išsilavinimas yra kiek aukštesnis – vidurinis arba profesinis. Nepilnamečių arba jaunesnio amžiaus nuo 18-24 m. nuteistųjų išsilavinimas yra 7, 8, 9 klasės arba pagrindinis. Manau, jog viena iš sąlygų yra ta, kad šiuo laikotarpiu daug nepilnamečių nesimoko, gausu šeimų, kuriose tėvai nesirūpina vaikų išsilavinimu. Pavyzdžiui: Baudžiamoji byla Nr. N1-246-416, kurioje 15-metis A.M. nuteistas pagal LR BK 178 str. 2 d. dėl 8-nių elektros variklių, kainuojančių 1800 litų vagystės iš ūkininko A.K. garažo. Byloje nustatyta, kad A.M. gyvenimo sąlygos itin skurdžios, gyvena su pamote, šeimoje dar 5 mažamečiai vaikai. Pamatė girtauja, alkoholiui išleidžia mažamečiams skirtas valstybės pašalpas ir, nenorėdamas vogti, bet priverstas esamų sunkių sąlygų, nuolat ujamas, dažnai nakvojantis daržinėje, kaip nurodo byloje socialinė darbuotoja, net šuns būdoje, nepilnametis pavogė iš kaimyno ūkininko variklius, pardavė

²⁸ Atrankiniai duomenys gauti iš 326 vagysčių baudžiamųjų bylų išnagrinėtų Marijampolės raj. apylinkės teisme 2004- 2005 metais.

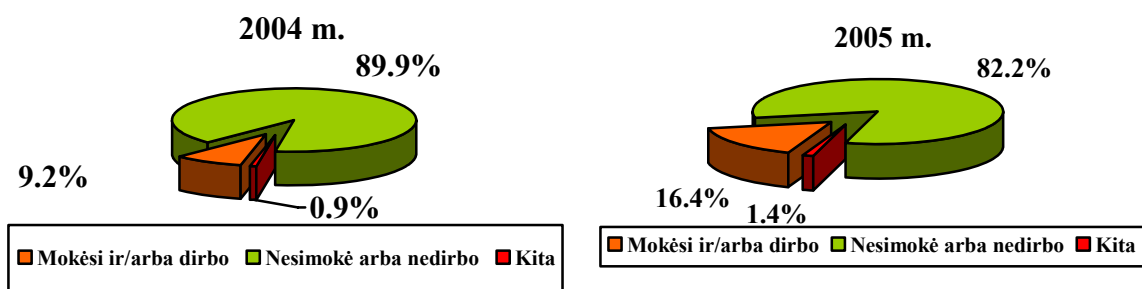
už 90 litų ir nupirko maisto sau bei mažametėms seserims. Tai akivaizdžiai rodo socialinių problemų sprendimo būtinumą, kurį turėtų įtakoti valstybė.

Kriminologiniu požiūriu dalis šiose probleminėse šeimose augančių vaikų – gali vykdyti nusikaltimus, nes tai suponuoja juos supanti aplinka, nepalankios socialinės, ekonominės ir kitos sąlygos.

Iš atliktos vagysčių baudžiamųjų bylų anketos analizės matyti, kad daugiausia vagia 18-24 metų amžiaus asmenys, tai yra 189 arba 51,7 proc.

Paveikslas Nr. 12

Marijampolės sav. per 2004 m. – 2005 m. nuteisti už vagystes asmenys pagal užimtumą.²⁹

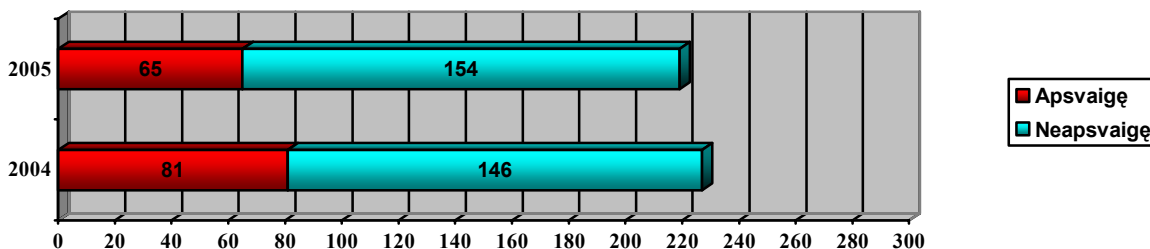

Taigi iš 446 nuteistų už vagystes asmenų, nedirbo ir nesimokė 384 asmenys, t.y. 86,1 proc. visų nuteistųjų. Tokie žmonės sudaro pačią didžiausią nusikaltėlių dalį. Lyginant 2004 metų ir 2005 metų iš vagysčių baudžiamųjų bylų gautus duomenis matyti, jog padėtis gerėja. 2005 metais nesimokančių arba nedirbančių sumažėjo 7,7 proc.

Galima daryti išvadą, jog šio pobūdžio nusikaltimų darymą tiesiogiai sąlygoja nedarbas, užimtumo stoka jaunimo tarpe bei kiti neigiami socialiniai - ekonominiai reiškiniai. Tačiau dalis jų vagystes laiko savo „verslu“, nesistengia ieškoti darbo ar kito legalaus pajamų šaltinio.

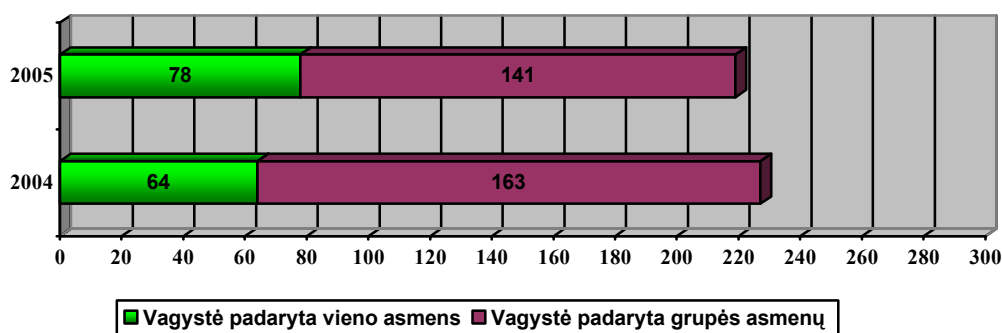
²⁹ Atrankiniai duomenys gauti iš 326 vagysčių baudžiamųjų bylų išnagrinėtų Marijampolės raj. apylinkės teisme 2004- 2005 metais.

Marijampolės sav. per 2004 m. – 2005 m. nuteisti už vagystes asmenys.³⁰

Didžiuma nuteistų už vagystes asmenų nusikaltimą padarė būdami neapsvaigę, tai yra 2005 metais 154, o 2004 m. 146 asmenys. Per minėtą laikotarpį vagystes padarę apsvaigę asmenys sudarė 48,7 proc. Todėl negalima teigti, kad vagystes daro tik apsvaigę nuo alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų asmenys. Čia vėl gi priklauso nuo vagystės rūšies. Vagystes iš gyvenamųjų patalpų, saugomų teritorijų ir ypač automobilių vagystes, asmenys dažniausia daro apgalvotai, suplanuotai, iš anksto aptardami nusikaltimo detales, todėl gana retai tokios vagystės padaromos esant neblaiviems. Kitas smulkesnes vagystes kaip miško medieną, daržo gėrybes, iš rūšių ar sandėliukų dažniau daro apsvaigę nuo alkoholio asmenys. Pagrobtus daiktus sunaudoja savo reikmėms arba parduoda, kad įsigytų alkoholinių gėrimų ar kitokių svaigalų. Tai socialiniu požiūriu „silpni žmonės“. Vagystės dalyką dažniausia realizuoja turgavietėse, todėl jų nusikalstamos veikos greitai atskleidžiamos. Tokių tarpe nemaža dalis yra nuteisti pirmą kartą ir pagrindinė nusikalstamo elgesio sąlyga - nepalankiai susiklosčiusi buitis (netekimas darbo, būsto, alkoholizmo pasekmė ir kita).

Marijampolės sav. per 2004 m. – 2005 m. nuteisti už vagystes asmenys.³¹

³⁰ Atrankiniai duomenys gauti iš 326 vagysčių baudžiamųjų bylų išnagrinėtų Marijampolės raj. apylinkės teisme 2004-2005 metais.

³¹ Ten pat.

Iš vagysčių baudžiamųjų bylų gautų duomenų matyti, jog asmenys šios rūšies nusikaltimus labiau linkę daryti grupėmis. 2005 metais Marijampolės savivaldybėje nuteistų asmenų, padariusių vagystes grupėmis buvo 28,4 proc. daugiau nei tų, kurie šį nusikaltimą padarė vieni. 2004 metais 99 nuteistaisiais daugiau padarė vagystes grupėmis. Vyresnio amžiaus dažniausiai vagia vieni, tačiau nepilnamečiai daugiau grupėmis. Dauguma nepilnamečių, padariusių nusikaltimus buvo patekę į negatyvią aplinką, įtraukti į žalingus įpročius. Dalyvavimas atsitiktinėse nepastovaus elgesio asmenų grupėse ir bendravimas su neigiamą įtaką turinčiais bendraamžiais – dažna vagysčių padarymo priežastis. Nepilnamečiai neretai netinkamai suvokia „draugystės“ bei „drašos“ sąvoką, todėl nesugeba tinkamai pasirinkti teisingo elgesio varianto tam tikroje situacijoje.

Nusikalstamų veikų darymo intensyvumas priklauso nuo to, kuriam laikui užtenka maisto produktų arba pinigų gautų realizavus vogtus daiktus, o jiems pasibaigus vagiama toliau. Kaip matyti vagysčių baudžiamosiose bylose šie asmenys dažniausiai teigia, jog gailisi padarę vagystes, prisipažįsta ir paaiškina veikos padarymo aplinkybes, tačiau savo gyvenimo būdo ir toliau neatsisako.

Lentelė Nr. 3

Asmenys, nuteisti už vagystes Marijampolės rajono apylinkės teisme 2004 m. – 2005 m.³²

Metai	Asmenys, nuteisti už vagystes	Iš jų: iš gyvenamųjų patalpų	Lygina - moji dalis visų nuteistų už vagystes asmenų atžvilgiu, %	Iš jų: iš transpor- to priemo- nių, saugyklų ar saugomų teritorijų	Lygina- moji dalis visų nuteistų už vagystes asmenų atžvilgiu, %	Iš jų: automo- bilių vagystės	Lygina- moji dalis visų nuteistų už vagystes asmenų atžvilgiu, %	Kito pobūdžio vagystės	Lygina- moji dalis visų nuteistų už vagystes asmenų atžvilgiu, %
2004	227	76	33,5	79	25,1	31	13,7	41	18,1
2005	219	62	28,3	83	37,9	24	11,0	50	22,8

Už vagystes iš gyvenamųjų patalpų Marijampolėje 2004 m. nuteisti 76 asmenys arba 24,1 proc. visų už vagystes nuteistų asmenų atžvilgiu. 2005 m – 62, kurie sudarė 28,3 proc.

³² Atrankiniai duomenys gauti iš 326 vagysčių baudžiamųjų bylų išnagrinėtų Marijampolės raj. apylinkės teisme 2004 - 2005 metais.

Daugumoje šios kategorijos baudžiamųjų bylų tyrimo ir teismo yra nustatyta, kad į butus ir namus vagys patenka neatsitiktinai. Paprastai šio pobūdžio nusikaltimus daro jau „profesionalūs“ vagys ir anksčiau įvykdę vagystes iš gyvenamųjų patalpų, pvz.: žino kaip, patekti į namą, butą, ypač kurie pastatyti pagal tipinius projektus, „nujaučia“ patalpų išdėstymą name, teigia, jog žino, kad moterys juvelyrinius dirbinius dažniausiai laiko ant tualetinio stalelio, pinigus miegamuosiuose kambariuose esančiose spintose, paslėpusios tarp patalynės, maždaug tos moters ūgio aukštyje. Šias aplinkybes nurodo didžioji dauguma vagystę įvykdžiusių asmenų. Paprastai prieš vagystę sužinoma, ar žmonės gyvena pasiturinčiai, numatomas apvogti namas ar butas, kurį laiką stebimas, todėl šios vagystės dažniausiai vykdomos grupės asmenų, sugebančių vikriai patekti į būstą ir „nutuokiančių“, kur slepiami vertingesni daiktai. Gal būt, todėl dauguma šias vagystes vykdančių asmenų yra jau ne kartą teisti būtent už analogiškus nusikaltimus. Per nagrinėjamą laikotarpį iš 138 nuteistųjų – 72 asmenys, tai sudaro 19,2 proc. nuteistųjų, praeityje teisti už vagystes. Pagrindinis šios rūšies vagysčių tikslas – noras greitai praturtėti. Šio pobūdžio vagysčių paprastai nedaro degradavę asmenys, nes jų nusikaltimo darymo vieta dažniausiai sandėliukai, rūšiai, garažai arba tiesiog gatvėje, kiemuose stovintys vertingesni daiktai.

Atlikus vagysčių baudžiamųjų bylų anketos analizę nustatyta, jog vagystės iš transporto priemonių, saugyklų ar saugomų teritorijų sudaro didžiąją dalį, nes per 2004-2005 metus Marijampolės teisme nuteistų už vagystes 446 asmenų – už šios rūšies vagystes nuteista 162 arba 27,5 proc. Šias vagystes taip pat galima suskirstyti į kategorijas, dažniausia tai įsibrovimas į parduotuves, kavines, garažus, ūkinius pastatus, rūšių sandėliukus, prekybos kioskus. Paprastai įsibraunama naktį, panaudojant laužtuvus, išmušant transporto priemonių langus ir pan.

Įsibrovus į parduotuves, kavines, dažniausiai vagiami pinigai, maisto prekės, stiprūs alkoholiniai gėrimai, cigaretės, mėsos gaminiai. Įsibrovus į garažus, ūkinius pastatus vagiamos mašinų detalės, padangos, įrankiai, žoliapjovės, įvairūs varikliai ir kiti vertingesni daiktai. Iš rūšių sandėliukų paprastai išnešami konservuoti vaisiai, daržovės, t.y. maisto produktai, kartais randami vertingesni daiktai – dviračiai, mopedai. Rūšių sandėliukus daugiausia plėšia neblaivūs, neturintys kur gyventi asmenys. Tai neturtingųjų vagių „valdos“, taip pat jau keletą kartų teistų už panašius nusikaltimus. Atkreiptinas dėmesys, jog ypač nepilnamečiai iš ūkinių pastatų, garažų vagia spalvotąjį metalą, kurį realizuoja metalų supirktuvėse. Prekybos kioskus taip pat apvaginėja dažniausiai nepilnamečiai tenkindamiesi cigaretėmis, saldainiais, vaisvandeniais, kramtomąja guma. Į juos patenka išmušę kiosko langą arba išlaužę ne visada sandarias duris. Šias vagystes nepilnamečiai daugiausiai daro grupėmis, pavogtus daiktus paprastai suvartoja patys. Pagrindinis šio

nusikaltimo motyvas- „neturėjau ką veikti“, „prikalbino draugai“. Nemaža šių vagysčių dalis yra vagystės iš transporto priemonių. Šiuo metu brangesnės transporto priemonės paprastai jau gerai saugomos, todėl į jas įsibrauti sudėtingiau. Naudojami atsuktuvai, visrakčiai, kiti aštrūs specialiai pritaikyti daiktai. Šios rūšies vagystes vykdo daugiau patyrę nusikaltėliai. Iš automobilių vagiamos brangios automagnetolos, kompaktiniai diskai, savininkų palikti mobilieji telefonai, dokumentai, kiti vertingesni daiktai. Į saugomas teritorijas paprastai braunamasi, kad pavogtų statybines medžiagas, medžio gaminius – duris, langus, automobilių kūrą, metalą, šiuos pavogtus daiktus dažniausiai grobia pasitelkdami transporto priemones, veikia grupėmis, kuriose pasiskirsto vaidmenimis, t.y. vienas iš bendrininkų laukia automobilyje, stebi saugomą teritoriją, kiti tuo metu neša, krauna į transporto priemonę. Didžioji šios vagysčių rūšies nusikaltimų dalis įvykdoma bendrininkų grupėmis. Ja padaroma didesnė žala teisėtam savininkui. Vagiama taip pat dažniausiai nakties metu.

Automobilių vagystės yra ypatinga vagysčių rūšis. Analizuojant šias vagystes, galima teigti, jog šiuo metu yra vagiami kuo naujesni ir brangesni automobiliai. Marijampolės regionas taip pat nėra išimtis. Marijampolės rajono apylinkės teisme per 2004 ir 2005 metus už automobilių vagystes buvo nuteisti 55 asmenys. 2004 m. – 31 asmuo arba 13,7 proc. lyginant su visais Marijampolėje už vagystes nuteistais asmenimis, 2005 m. 7-iais asmenimis mažiau, tai yra 11,0 proc. Iš 55 nuteistųjų – 24 asmenys arba 43,6 proc. jau buvo kartą teisti. Šios rūšies vagystes paprastai daro „patyrę“ vagys, pažymėtina tai, kad beveik visos automobilių vagystės buvo padarytos veikiant bendrininkų grupėje. Šie nusikaltimai pasižymi iš anksto apgalvotais ir kruopščiai suplanuotais veiksmais, bendrininkai pasiskirstę vaidmenimis. Tai rodo šio nusikaltimo vykdančių asmenų perėjimą į „aukštesnį lygį“ jų didesnę pavojingumą. Pavyzdžiui, Marijampolės rajono apylinkės teisme išnagrinėta baudžiamoji byla Nr. 1-112-532, kurioje kaltinami M.B., M.V., V.N. Marijampolės mieste padarę automobilio vagystę. 2005-10-27 apie 5.40 val. Marijampolės turgavietėje bendrai veikdami pagrobė automobilį Audi 100, kainuojantį 17.250 litų. Bylos medžiagoje nustatyta, jog visi minėti asmenys buvo iš anksto numatę nusikaltimo įvykdymo aplinkybes, būtent V.N., kaip automobilių „žinovas“, pasirinko automobilį, kitas bendrininkas stebėjo savininką, trečiasis - aplinką. Parinęs automobilį V.N. įsitikino (spirdamas į ratus), jog automobilyje neįrengta signalizacija, rankos mostu šią mašiną parodė savo bendrams, kurie specialiai pritaikytai įrankiai laužyti spyneles įsibrovė į automobilio saloną ir jį pavogė. Susitarimas tarp bendrininkų, kuris juos jungia padaryti nusikalstamą veiką ar išankstinis, ar įvykęs nusikalstamos veikos darymo metu yra būtinas bendrininkavimo subjektyviosios pusės požymis ir yra galimas ne tik raštu, žodžiu, bet ir konkludentiniais veiksniais, pvz.: gestais, kas šiuo atveju ir buvo padaryta, bei palengvinama ar

sudaroma galimybė kitų bendrininkų aktyviems nusikalstamiems veiksniams realizuoti, nes tarp V.N. atliktų nusikalstamų veiksmų ir kilusių bendrų padarinių yra nustatytas priežastinis ryšys.

Automobilių vagystėms yra naudojami visrakčiai, kiti specialiai užraktams laužyti pritaikyti daiktai. Šie nusikaltimai daromi įvairiu paros metu ir naktį, ir dieną, žaibiškai, dažniausiai grupės asmenų. Tikslas paprastai vienas ir pagrindinis – praturtėti realizavus vogtą automobilį. Pažymėtina, kad automobilių vagysčių nedaro nepilnamečiai (iš visų 55 nuteistųjų už automobilių vagystes - tik 2 arba 3,6 proc.), kadangi ši vagysčių kategorija nėra „jų sfera“, visa tai rodo, jog automobilių vagystės tapo savotišku klestinčiu nusikaltėlių verslu.

Nagrinėjant vagysčių raišką Marijampolės savivaldybėje ir atlikus Marijampolės rajono apylinkės teisme nuteistų asmenų už vagystes baudžiamųjų bylų analizę per 2004 ir 2005 metus, negalima nepasakyti ir apie kito pobūdžio įvykdytas vagystes per šį laikotarpį. Taigi už kitokio pobūdžio vagystes per 2004-2005 m buvo nuteistas 91 asmuo, tai yra 20,4 proc. lyginant su visais už vagystes nuteistais asmenimis. Šios vagystės dažniausia daromos prekybos centruose „MAXIMA“, „IKI“ „NORFA“ ir kt. Vagysčių daugiausia padaroma darbo metu ir savaitgaliais. Vagiami fotoaparatai, DVD grotuvai, 2-3 buteliai brangesnių alkoholinių gėrimų ar drabužių.

Antroji grupė šiuo metu smarkiai augančių vagysčių – mobilieji telefonai, kurie pavagiami dažniausiai iš rankinių, drabužių ar tiesiog iš rankų, ypač masiniuose renginiuose, diskotekose, klubuose, turgavietėje ir pan. Šias vagystes ganėtinai dažnai vykdo nepilnamečiai. Motyvas – turėti telefoną sau naudotis arba parduoti. Asmenys dažniausia renka si vyresnio amžiaus moteris ir vyrus arba nepilnamečius. Dalis šių vagysčių įvykdoma tiesiog mokyklose, iš bendraamžių. Populiarios ir tokios vagystės, kai nuplėšiamos automobilių apdailos juostelės, nuimami automobilių ratai, automobilių veidrodėliai, išsiurbiamas kuras. Apibendrinant galima teigti, kad asmenys, nuteisti už vagystes Marijampolės apylinkės teisme „specializuojasi“ į tam tikras grupes. Būtent tie, kurie daugiausia vykdo vagystes iš butų, gyvenamųjų namų. Kita grupė asmenų, kurie vagia automobilius. Likusių vagiančiųjų „veiklos sritis“- garažai, ūkiniai pastatai, rūsių sandėliukai. Nepilnamečiams būdingos smulkios vagystės ir neretai atsitiktinio pobūdžio.

Anksčiau buvo galvojama, kad darbo neturintį žmogų aplinkybės verčia daryti nusikaltimus, tai šiuo metu duomenys rodo, jog dalis nusikaltėlių vagystes laiko savo „pašaukimu“ ir „verslu“ – gerai gyventi.

5. NUSIKALTIMO AUKOS SAMPRATA IR NUSIKALTIMŲ AUKOS MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE

Visuomenė „moka“ už nusikalstamumą ne tik savo piliečių gyvybe ir jų sveikata, tačiau ir ekonomikos smukimu bei nestabilumu, dorovingumo nuosmukiu, masine socialinių vertybių deformacija ir galų gale savo praeitimi. Aukos elgesys atitinkamose situacijose yra labai svarbus. Jis atsispindi aukos santykiuose su nusikaltėliu, su nusikaltimu ir nusikalstamumo dinamikoje, valstybės vykdomoje politikoje kontroliuojant nusikalstamumą, taip pat ir kriminologiniuose tyrimuose.

Nusikaltimo auka ir nusikaltėlis yra dažnai tarpusavyje susiję. Nusikaltėlio veiksmai priklauso ne tik nuo jo asmeninių savybių ir siekiamų tikslų, tačiau ir nuo aukos elgesio bei reakcijos į esamą situaciją. Taigi aukos veiksmai gali būti daugelio nusikalstamų veiksmų „katalizatorius“. Neretai pati nusikaltimo auka pasirenka netinkamą ir rizikingą gynybos ar gelbėjimosi būdą, amoralų ar neatsargų elgesį, taip pati sukuria kriminalinę aplinką, kuri padeda lengviau pasiekti nusikalstamą rezultatą. Tarp būsimosios nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio atsiranda taip vadinamas socialinis psichologinis ryšys. Taigi šį santykį galima pavadinti „nusikaltėlis- auka“ ir kuris yra lyg posistemė dar didesnės sistemos „nusikaltėlis- situacija“. „Žodis „situacija“ yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio situs (padėtis, pasiskirstymas) ir reiškia visumą aplinkybių ir sąlygų, sukuriančių tam tikrus santykius, atitinkamą aplinką arba padėtį. Taip pat situacija yra suprantama kaip jėgų išsidėstymas arba susiskirstymas.“³³ Auka yra tokios sistemos vienas iš elementų. Konkreti gyvenimiška situacija yra kaip „kanalas“ tarp žmogaus ir pasaulio, savita komunikacija, dėl kurios individas kontaktuoja su jį supančia aplinka, įgauna atitinkamas socialines savybes. Auka dažnai yra aktyvus situacijos elementas prieš nusikaltimo padarymą. Todėl nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio vaidmuo gali tam tikroje nusikaltimo eigoje persimainyti, tai yra tas pats asmuo vienu momentu gali būti auka, o kitu jau peraugti į nusikaltėlį. Taip atsitinka tuomet, kai auka savo elgesiu provokuoja būsimą kaltininką, jį gąsdina, žemina bei sunkiai išvedinėja, tuo pati sukeldama pastarajam afekto būseną, dėl kurios įvyksta visai prieš tai neplanuotas nusikaltimas. Tokius atvejus galima vadinti „inspiruota aukos ir nusikaltėlio inversija. Pastarąją galima vertinti kaip tarpasmeninių santykių epizodą, vienais atvejais net atsitiktinį, kitais atvejais- kaip socialinį procesą ar net reiškinių.“³⁴ Iš pradžių kaltininkas turi tikslą pavogti nuketėjusiajam priklausantį turtą, tačiau auka pasirenka netinkamą gynybos būdą, ir sukelia situaciją, kuomet kaltininkas, praradęs

³³ Анто́нян Ю. М. Криминология. Избранные лекции. - Москва, 2004. P.115

³⁴ R. Uscila. Aukos ir nusikaltėlio inversija: viktimologinė analizė// Jurisprudencija. 2003. 47(39), P. 40

savitvardą, pradeda naudoti fizinį smurtą, ir sunkiai sužaloja auką (Baudžiamojo kodekso 136 str. „Sunkus sveikatos sutrikdymas labai susijaudinus“)³⁵ arba viskas baigiasi dar blogiau, ir nukentėjusysis miršta (Baudžiamojo kodekso 130 str. „Nužudymas labai susijaudinus“)³⁶. Minėtais atvejais aukos ir nusikaltėlio inversija ypač ryški. Tačiau nusikaltimo padarymas gali įvykti ne tik dėl aukos neteisėtų, žeminančių ar kitokių kaltininką žeidžiančių veiksmų, o ir dėl jos pačios neatsargumo. Kiekvienoje gyvenimo situacijoje reikia skirti objektyvų turinį, tikrovėje buvusius įvykius ir subjektyvią reikšmę, kurią tai situacijai suteikia pats asmuo, priklausomai nuo jo požiūrio, patirties, polinkių, charakterio bruožų ir pan. Objektyvi tikrovė ir subjektyvus jos suvokimas gali žymiai skirtis. „Gyvenimiškos situacijos gali stimuliuoti žmogaus elgesį ir netgi keisti jo asmenybę. Ypač tai pasireiškia situacijose, kuriose yra didelė dozė emocijų, kuri asmeniui sukelia stiprų neapykantos, pavydo, keršto, nusivylimo, skausmo, susižavėjimo ir kitus jausmus“.³⁷ Individo elgesys atitinkamoje situacijoje taip pat priklauso ir nuo jo įpročių, įsitikinimų, individualios jo gyvenimiškos patirties, priklausymo tam tikrai grupei, visuomeninės nuomonės ir suvokimo, kas yra gerai, o kas yra smerktina, ir kita.

“Kylančias situacijas, kurias įtakoja nusikaltimo aukos atitinkamas elgesys galima suskirstyti į keturias grupes:

- situacijos, kuriose nusikaltimo aukos elgesys buvo provokuojantis turint tikslą iššaukti nusikalstamus asmens veiksmus jos atžvilgiu. Toks aukos elgesys dažniausia yra amoralus ir neteisėtas.

- situacijos, kuriose nusikaltimo aukos veiksmai pasireiškia neatsargumu, sukeldami nusikaltėliui palankias sąlygas realizuoti nusikalstamą sumanymą (pvz. paliekant asmeninius daiktus vietose, kuriose jie yra lengvai prieinami ir pan.).

- situacijos, kuriose aukos elgesys lyg ir yra teisėtas, tačiau tam tikrais atvejais sukelia kaltininkui prieštarigus jausmus bei išgyvenimus (pvz. teisinga kito žmogaus kritika viešoje vietoje kaltininko atžvilgiu gali sukelti jam nepasitenkinimą ir iššaukti smurto protrūkį kritikuojančiojo asmens atžvilgiu).

- situacijos, kuriose nusikaltimo aukos veiksmai neatitinka būtinų saugumo ir atidumo reikalavimų (pvz. asmenys, dirbantys su pinigų kasos aparatais, apsaugos darbuotojai ir pan.).³⁸

³⁵ LR Baudžiamasis kodeksas. - Vilnius: Saulužė, 2000

³⁶ Ten pat

³⁷ Антонян Ю. М. Криминология. Избранные лекции. - Москва, 2004. P. 115

³⁸ Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Криминология. - Москва, 2004. P.200–201

Tačiau kartais aukos elgesys, tai yra esama situacija, gali visai neturėti jokios įtakos nusikaltėlio veiksams. Žmonėms, turintiems tam tikrus bruožus, kaip pavyzdžiui, perdėtas pasitikėjimais svetimais asmenimis, neatidumas, neapdairumas, greitas užsidegimas, nervingumas, agresyvumas, impulsyvumas ir pan., yra nemaža tikimybė tapti nusikaltimo auka. Keletą iš minėtų bruožų puikiai atspindi pavyzdys iš teismų praktikos: „R.S. atėjo pas G.S., gyv. Puskelnių kaime, Marijampolės sav. ir paaiškinusi, jog ji yra iš vaikų namų ir renka drabužius ten gyvenantiems vaikams paprašė G.S. paaukoti drabužių. Per tą laiką kol vyras, įsileidęs nepažįstamą ir išėjęs į kitą namo patalpą ieškojo drabužių, pastaroji iš kambario pavogė nukentėjusiajam priklausančius 500 Lt., t.y. padarė nusikalstamą veiką, numatytą LR BK 178 str. 1d.“³⁹

Rizika tapti potencialia auka padidėja ir tiems asmenims, kurie bendrauja bei artimiau kontaktuoja su alkoholikaais, prostitutėmis, narkomanais, valkatomis ir pan. Marijampolės rajono apylinkės teisme išnagrinėta baudžiamoji byla, kurioje „S.G. bei A.P. stambiu mastu padarė svetimo turto vagystę, tai yra padarė nusikalstamą veiką, numatytą LR BK 178 str.3 d. Minėtos moterys vakare atvyko iš Kauno į Marijampolės miestą apsigyveno „Kazlos“ viešbutyje, 704 kambaryje. Iš anksto aptarę nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes bei turėdamos nusikalstamą planą, nuėjo į viešbučio restoraną, kuriame savo iniciatyva susipažino su Rusijos piliečiais V.Š. bei M.B. Ten visi vartojo alkoholinius gėrimus, o vėliau minėtus piliečius jos abi nusivedė į savo kambarį, kuriame jiems užmigus nusikaltėlės pavogė iš V.Š. 9439 JAV dolerių, 51.3200 Rusijos rublių bei 2.400 Lt. bei iš kito nukentėjusiojo M.O. 7230 JAV dolerių, 445.000 Rusijos rublių bei 2.000 Lt., tai yra padarė vagystę grupėje iš anksto susitarę bei stambiu mastu.“⁴⁰

Pateikti pavyzdžiai iš teismų praktikos leidžia daryti išvadą, jog paties nukentėjusiojo elgesys dažnai pasireiškia tam tikru viktimiškumu: nusikaltimo aukos neatidumas, išsiblaškyimas, nepakankamas dėmesys savo turto apsaugai, viešas demonstravimas savo materialinių gėrybių, per daug atviras bendravimas su svetimais asmenimis pasakojant apie turimas pinigų sumas ir kita. Taip pat ir pačios nusikaltimo aukos amoralus elgesys: vartojimas alkoholio ar narkotinių bei psichotropinių medžiagų kartu su nepažįstama kompanija, taip save sąmoningai privedant prie bejėgiškos būklės. Pastarosios metu auka dažai praranda sveiką nuovoką, orientaciją, nesuvokia, kas su ja ar jos daiktais yra daroma, nesugeba pasipriešinti bei apsiginti pati ir tuo pačiu apsaugoti savo materialinių gėrybių. Neretai aukomis tampama dėl tam tikrų socialinių- demografinių asmens savybių, tarkim amžiaus.,Nepilnametis Marijampolės 7-os vidurinės mokyklos moksleivis R.Š. pasikviečia penkis bendraklasius į savo namus. Du iš pakviestų asmenų susitaria su trečiuoju asmeniu, kad pastarasis

³⁹ Marijampolės rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 64-1-00037-05.

⁴⁰ Marijampolės rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1- 167- 11-01.

atitrauks nukentėjusiojo dėmesį pasiūlydamas žaisti su juo kompiuterinius žaidimus, o jie tuo tarpu pavogs buto raktą ir nuėję į netoliese esančią raktų dirbtuvę pasigamins identišką D.Š. durims tinkantį falsifikatą ir apvogs jų butą. Nepilnamečiui R.Š. nematant susitarę bendraklasiai pasigamino minėtą raktą. Kai D.Š. namuose, pavogė 10.000 JAV dolerių bei aukso dirbinių, padarydami D. Š. turtinę 59.820 Lt. žalą.⁴¹ Nepilnamečiai bei senyvo amžiaus žmonės yra mažiau apsisaugantys nuo galimų nusikalstamų veikų, todėl yra labiausia pažeidžiama kategorija, reikalaujanti didesnio visuomenės dėmesio ir apsaugos. „E.B., gim.1989m., pasinaudodama tuo, jog nukentėję asmenys senyvo amžiaus vagystės tikslu atėjo pas 76 metų amžiaus E.S. gyv. Marijampolėje, Varpo g. 3, prisistatė „Caritas“ darbuotoja ir taip apgaulės būdu išviliojo iš nukentėjusiosios 450Lt. Pasinaudodama tokiu pat nusikalstamos veikos padarymo būdu nusikaltėlė pavogė iš senolės E. B. bei L. B. joms priklausančius pinigus (320Lt)., tai yra padarė veiką, numatytą LR BK 178 str. 2 d. „⁴²

Taigi nusikaltimo aukas galima skirstyti į įvairias tipologijas. Pagal aukos elgesį atitinkamoje situacijoje mes galime išvysti įvairių aukos vaidmenų, t.y. visiškai niekuo nekalta auka; asmuo tapęs auka dėl nežinojimo; dėl neatsargumo; savanoriška auka; asmuo, tapęs auka dėl savo paties provokacijos, stimuliacijos padaryti nusikalstamą veiką ir kita. Gan svarbus momentas yra tai, kad neretai vagystės aukomis tampa asmenys, kuriuos sieja artimi ryšiai, tai yra auka ir nusikaltėlis vienas kitą pažinojo iki nusikalstamos veikos padarymo, tačiau tai yra dažniau būdinga nusikaltimams prieš asmenį bei nusikaltimams prieš asmens lytinę laisvę.

Aukos vaidmuo yra labai svarbus kaip informacijos šaltinis. Jos pranešimas apie nusikaltimo įvykį įneša didelę indėlį ieškant, persekiojant nusikaltėlį, t.y. atliekant ikiteisminio tyrimo veiksmus. Auka svarbi tiek pirminiame, tiek ir tolimesniame bylos nagrinėjime bei skiriant nusikaltėliui galutinę bausmę.

Atlikus asmenų, padariusių vagystes bei nuteistų Marijampolės rajono apylinkės teisme 2004-2005 m. baudžiamųjų bylų analizę, gavau nemažai naudingos informacijos apie nukentėjusius nuo vagysčių asmenis, t.y. šios rūšies nusikaltimo aukas.

⁴¹ Marijampolės rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr.1- 395/ 2000.

⁴² Marijampolės rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 64-1014 83-05.

Marijampolės savivaldybėje per 2004-2005 m. nukentėję nuo vagysčių asmenys.⁴³

Metai	Viso asmenų, nukentėjusių nuo vagysčių*	Vyrai	Lyginamoji dalis visų nukentėjusių nuo vagysčių asmenų atžvilgiu, %	Moterys	Lyginamoji dalis visų nukentėjusių nuo vagysčių asmenų atžvilgiu, %	Nepilnamečiai	Lyginamoji dalis visų nukentėjusių nuo vagysčių asmenų atžvilgiu, %
2004	167	71	42,5	78	46,7	18	10,8
2005	146	65	44,5	62	42,5	19	13,0

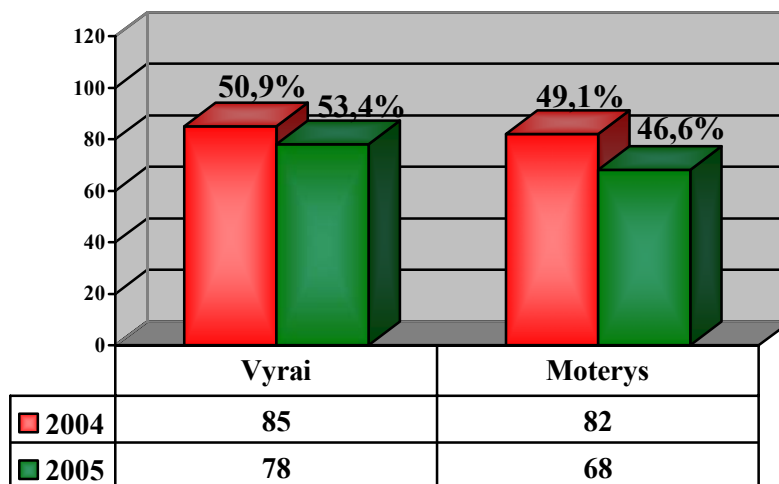
* Juridiniai asmenys neįskaityti

Iš 179 išnagrinėtų vagysčių baudžiamųjų bylų per 2004 metus Marijampolės savivaldybėje nukentėjo 167 fiziniai asmenys ir 12 juridinių asmenų. Iš gautų atrankinių duomenų matyti, jog 2004 metais daugiausia nuo vagysčių nukentėjo moterys. Taigi 78 moterys arba lyginant su visais nukentėjusiais 46,7 proc. , o vyrų, nukentėjusių nuo vagysčių buvo 42,5 proc. Asmenų, nesulaukusių 18 metų 2004 metais nukentėjo 10,8 proc.

Per 2005 metus Marijampolės apylinkės teisme išnagrinėtų 147 vagysčių baudžiamųjų bylų matyti, jog nukentėjusių skaičius lyginant su praeitais metais sumažėjo 12,6 proc., tam įtakos turėjo ir tai, jog 2005 metais Marijampolės apylinkės teisme buvo išnagrinėtos 147 vagysčių baudžiamosios bylos, tai yra 32 bylomis mažiau nei praeitais metais.

⁴³ Atrankiniai duomenys gauti iš 326 vagysčių baudžiamųjų bylų išnagrinėtų Marijampolės raj. apylinkės teisme 2004-2005 metais.

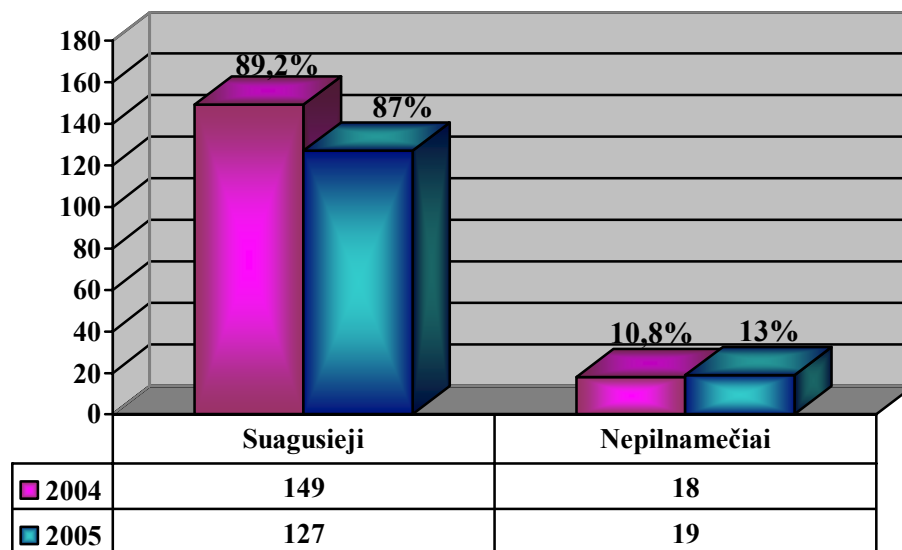
**Marijampolės savivaldybėje per 2004-2005 m. nukentėję nuo vagysčių
asmenys pagal lytį.⁴⁴**

Kaip jau buvo minėta 2004 metais Marijampolės savivaldyje nuo vagysčių nukentėjo 167 fiziniai asmenys, o 2005 metais 146. Taigi iš atrankinių duomenų matyti, kad per nagrinėjamą laikotarpį nuo vagysčių nežymiai daugiau nukentėjo vyrų, tai yra 163 arba 8,0 proc. daugiau nei moterų. Per 2004 metus nukentėjo 85 vyrai. Iš jų net 14 arba 19,7 proc. buvo nepilnamečiai berniukai. Nepilnamečių mergaičių, nukentėjusių nuo vagysčių 2004 metais buvo keturios, o po metų dviem nepilnamečiais daugiau. 2005 metais vyrų tarp jų ir nepilnamečių berniukų lyginant su praeitais metais sumažėjo 8,2 proc., o moterų įskaitant ir nepilnametes 17,1 proc. mažiau.

⁴⁴ Atrankiniai duomenys gauti iš 326 vagysčių baudžiamųjų bylų išnagrinėtų Marijampolės raj. apylinkės teisme 2004 -2005 metais.

**Marijampolės savivaldybėje per 2004-2005 m. nukentėję nuo vagysčių
asmenys pagal amžių.⁴⁵**

2005 metais nukentėjo 14,8 proc. suaugusių asmenų mažiau nei praėjusiais metais. Nukentėjusių nepilnamečių skaičius per du metus beveik nepakito, tai yra 2005 metais nukentėjo 2,2 proc. daugiau.

Vagystes darantys asmenys, ypač vagystes iš butų ir gyvenamųjų namų, aukomis pasirenka vyresnio amžiaus moteris, stebi jų buvimo namuose laiką, išsiaiškina, kokie asmenys lankosi (ar dažnai atvyksta giminės, kaimynai, socialiniai darbuotojai ir pan.), todėl vagystei padaryti parenka patį „patogiausią“ momentą.

Automobiliai dažniausiai pavagiami iš vidutinio amžiaus vyrų, kadangi jie paprastai eksploatuoja naujesnius ir brangesnius automobilius. Vagiama iš ūkinių pastatų, garažų, saugyklų, rūšio sandėliuko, kurių savininkai taip pat augiausia senyvo amžiaus moterys. Gana dažnu reiškiniu tapo mobiliųjų telefonų vagystės iš nepilnamečių 8-14 metų vaikų. Iš jų telefonus pavagia mokyklose, gatvėse, masinių renginių vietose. Taip pat vagiančiųjų mobiliuosius telefonus „taikyns“ - senyvo amžiaus moterys ir vyrai, iš kurių mobiliuosius telefonus dažniausiai neteisėtai bei neatlygintinai užvaldo turgavietėse, masiniuose renginiuose, iš rankinių ar drabužių kišenių arba tiesiog iš rankų. Visa tai rodo, jog vagiantys asmenys auką stebi, įsitikina, ką žmogus turi, kurioje vietoje laiko dažniausia laiko savo materialines gėrybes, t.y. vagystės atliekamos dažnai neaklai, bet apgalvotai.

⁴⁵ Ten pat.

Apibendrinant nukentėjusių nuo vagysčių asmenų padėtį, galime teigti, kad vagyste turto savininkui padaroma ne tik materialinė žala, tačiau nusikaltimą lydi ir aukos emociniai išgyvenimai, ypač tuomet, kai turtas buvo sukaupęs sąžiningai dirbant, daiktas, gal būt, jam brangus kaip dovana, prisiminimas ir panašiai, todėl šalia materialinės žalos nukentėjusysis visada patiria ir moralinę žalą. Svarbu paminėti, kad vagystės yra gan latentinis nusikaltimas ir aukos ne visuomet kreipiasi į teisėsaugos institucijas pagalbos siekdamas atgauti vagystės objektą. Jei vagystės dalyko vertė maža arba žmogus jaučia savotišką gėdą, kad nepajėgė apsaugoti savo turto, jis paprasčiausia „nuleidžia rankas“ ir nesiima jokių veiksmų, taip tapdamas pasyvus. Taip pat neretai žmonės linkę savo materialines vertybes susigražinti kitais būdais, t.y. patys, pasitelkdami į pagalbą draugus, pažįstamus arba netgi nusikalstamo pasaulio atstovus, kurie turėtų tam tikrą autoritetą tarp „savų“. Tokie būdai ne visuomet yra teisėti ir dažniausia pasitaikantys prabangių automobilių vagysčių atvejais. Nukentėjusiojo elgesys, jo būklė ir kita turi reikšmę ne tik sudarant pirminį vaizdą apie nusikaltėlį, tačiau ir nagrinėjant nusikalstamumą, kadangi jis tampa lyg ir tarpininkas tarp nusikalstamos situacijos ir teisėsaugos institucijų. Todėl pasyvus aukos elgesys turi neigiamas pasekmes ne tik jai pačiai, bet ir kitiems reiškiniams bei procesams.

6. NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS SAMPRATA IR PAGRINDINĖS VAGYSČIŲ PREVENCIJOS KRYPTYS MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE

Žodis „prevencija“ reiškia užkirtimą, užkardymą, išvengimą. Plačiaja prasme nusikalstamumo prevencija apima visas priemones, kurios daro įtaką nusikalstamumo priežastims ir sąlygoms šalinti, tai padeda palaikyti teisėtvarką ir stabilumą, siekiant apsaugoti visuomenę nuo nusikaltimų. Siaurąja prasme, prevencija- aiškinti priežastis, sąlygas ir išsiaiškinti asmenis, linkusius daryti nusikalstamas veikas, dirbti su jais, siekiant, kad jie daugiau nenusikalstų.

Pasak Ю. М. Antonian, nusikaltimų prevencija – tai poveikis į nusikalstamumo priežastis, nusikaltėlių išaiškinimas ir prevencinės priemonės, nukreiptos į nusikaltusių asmenų taisymą. Mokslininkas teigia, kad nusikalstamumo likviduoti neįmanoma, tačiau „galima pasiekti, jog jis būtų civilizuotame lygyje“.⁴⁶ Nusikaltimų prevencija aiškinama kaip valstybinio, visuomeninio arba valstybinio – visuomeninio pobūdžio priemonių daugiapakopė sistema, nukreipta į nusikalstamumą lemiančių priežasčių ir sąlygų neutralizavimą, siekiant visuomenės raidos perspektyvoje nusikalstamumo lygio mažėjimo.⁴⁷

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. IX – 1383 buvo patvirtinta Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa. Šios programos bendrosiose nuostatose yra pateikiama nusikaltimų prevencijos sąvoka, kurioje teigiama, kad „nusikaltimų prevencija – poveikio nusikalstamumui priemonė, kuria siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, nustatant ir pašalinant bendrąsias nusikaltimų priežastis bei sąlygas, taip pat individualiai veikiant asmenis, kurie linkę daryti nusikaltimus ar ateityje gali tapti nusikaltėliais arba nusikaltimų aukomis“. Taip pat programoje konstatuojama, jog nusikaltimų prevencija gali būti sėkminga, jeigu „joje aktyviai dalyvauja visi socialiniai subjektai – teisėsaugos institucijos, kitos viešojo administravimo institucijos, savivaldybių institucijos, verslo bendruomenė, visuomeninės organizacijos ir individualūs asmenys.“ Vykdamas nusikaltimų prevenciją reikia vadovautis bendrais principais, tai yra pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms, teisėtumo, efektyvumo bei ekonominio pagrįstumo, kompleksiško, planingos veiklos ir kitais principais.

Turtiniai nusikaltimai ir ypač vagystės sudaro gana didelę visų užregistruotų nusikaltimų dalį tiek Lietuvoje, tiek ir Marijampolės savivaldybėje. Turtiniai nusikaltimai daro neigiamą įtaką ne

⁴⁶ Антонян Ю. М. Криминология. Избранные лекции. Москва, 2004. Р.141

⁴⁷ S.P. Lab Crime Prevention: Approaches, Practices and Evaluation, Second Edition. Bowling Green State University. 1922. P. 10

tik valstybės ekonomikai, tačiau ir socialinei sferai, todėl nusikaltimų prevencijos programoje turtinių nusikaltimų prevencija įvardijama kaip prioritetinga kryptis.

Visų pirma apžvelgsiu ankstyvasias prevencijos programas skirtas nepilnamečių nusikalstamumui mažinti Marijampolės savivaldybėje.

Turtinio pobūdžio nusikaltimų, ir ypač vagysčių, darymą dažnai nepilnamečių tarpe įtakoja užimtumo stoka, tinkamų laisvalaikio praleisti vietų nebuvimas ar jų trūkumas, skurdas ir pan.

Marijampolės policijos komisariato buvo parengta prevencinė programa „Mes kartu 2006 metais“. Šiai programai įgyvendinti pinigų skyrė Švietimo ministerija ir Marijampolės savivaldybė. Pagal minėtą programą buvo organizuojamas vaikų užimtumas, poilsio stovykla Jūrėje, Marijampolės savivaldybėje. Stovykloje atostogavo dvidešimt vaikų iš Marijampolės savivaldybės. Dauguma stovykloje atostogavusių vaikų yra policiją dominantys nepilnamečiai, linkę vagiliauti, o taip pat ir socialiai remtini vaikai. Marijampolės savivaldybėje yra organizuojami bendraamžių susibūrimai, suteikiama galimybė jiems užsiimti įvairia veikla, sportuoti, kartu žaisti stalo žaidimus. Taip pat pagal šią programą buvo rengiamos sporto varžybos, konkursai, ekskursijos.

2005 metais buvo parengtas projektas – karinė stovykla „Šaunieji kareivėliai 2005 metai“. Minėtoje stovykloje, kuri vyko 2005 metų liepos mėnesio 18 – 25 dienomis Jūrėje, Marijampolės sav., kartu su Jaunaisiais šauliais poilsio socialiai remtinų šeimų vaikai, policiją dominantys vaikai ir policijos rėmėjai. Šis projektas yra tęstinis ir vykdomas kartu su Šiaulių sąjunga, kuri veikia Marijampolės savivaldybėje.

2005 – 2006 metais Marijampolės savivaldybėje buvo organizuojami įvairūs renginiai, kurių pagrindinis tikslas – skatinti nepilnamečių neigiamą požiūrį į įvairių nusikaltimų ir taip pat teisės pažeidimų darymą. Kad pasiekti minėtą tikslą Marijampolės savivaldybėje buvo rengiami susitikimai su policijos pareigūnais, Vaikų teisių skyriaus specialistais, psichologais ir kitų sričių žinovais. Minėtais metais Marijampolės savivaldybės „Šaltinio“ vidurinėje mokykloje buvo vykdoma akcija pavadinimu „Nepilnamečio atsakomybė“. Šioje akcijoje nepilnamečiai buvo supažindinami su LR baudžiamojo bei administracinių teisės pažeidimų kodeksų atitinkamomis nuostatomis. Diskusijų forma buvo nagrinėjama nepilnamečių atsakomybė ir bausmės už atskirus nusikaltimus, bei administracinius nusižengimus. Ypatingas dėmesys buvo skirtas turtiniams nusikaltimams, kadangi dažniausias nepilnamečių daromas nusikaltimas – vagystės. Vaikai iš policijos ir prokuratūros pareigūnų gavo informacijos jiems rūpimais klausimais. Šios akcijos tikslas – supažindinti nepilnamečius su galiojančiais įstatymais ir esamomis sankcijomis bei įdiegti nuostatą, jog vaikai, esant sunkiai padėčiai, gali kreiptis pagalbos į savivaldybės Vaikų teisių

apsaugos tarnybą, mokyklų vadovus, socialinius darbuotojus, Marijampolės savivaldybės policijos Nepilnamečių reikalų pareigūnus, o nesirinkti nusikalstamą kelią. Mano nuomone, diskusijos šiuo atveju yra pats tinkamiausias būdas bendrauti su nepilnamečiais, kadangi vaikai gali išsakyti savo nuomonę, svarstyti jiems aktualius klausimus.

Taigi svarbu ne tik vykdyti prevencijos programas, tačiau ir stengtis, kad jos būtų efektyvios. Tai galima pasiekti tuomet, kai jos bus tinkamai pateikiamos. Todėl labai svarbios priemonės, kurios susiję su vaizdu, tai yra filmai, vaidybinės situacijos, kuriose dalyvauja patys nepilnamečiai.

Marijampolės savivaldybės vidurinėse mokyklose 2005 – 2006 metais buvo rengiamas teisinių žinių konkursas – viktorina „Temidė“ bei socialinė drama „Teismas“. Tokio pobūdžio renginiai skatina vaikų saviraišką, praplečia jų žinias ir svarbiausia skatina suvokti nusikaltimų darymo žalą. Prevencinės priemonės, pagrįstos praktine veikla padeda lavinti atsisakymo nuo nusikaltimų įgūdžius.

2004 metais Marijampolės policijos komisariato pareigūnai kartu su savivaldos ir švietimo įstaigomis parengė aštuonias prevencines programas. Viena iš jų – „Mobilus ryšio telefonų žymėjimas“. Šios programos tikslas – užkardyti nuolatos vykdomas mobiliųjų telefonų vagystes mokyklose. Marijampolės savivaldybės mokyklose bei ugdymo įstaigose Nepilnamečių reikalų pareigūnų veiklos grupės specialistai pravedė 32 paskaitas – pokalbius. Buvo organizuojamos ekskursijos į Marijampolės policijos komisariatą bei miesto nuovadą.

Labai svarbi ankstyvoji prevencijos priemonė stabdant nepilnamečių nusikalstamumą – policijos ir kitų specialistų reidai į problemiškas šeimas, jaunimo masinio susibūrimo vietas. Šios veiklos tikslas - išsiaiškinti asmenis, įtraukiančius vaikus į neigiamą socialinę aplinką, kurioje jie skatinami vagiliauti, girtauti, vartoti narkotikus ar daryti nusikaltimus. Vykdamas šią programą Marijampolės savivaldybėje buvo iškelta net trylika baudžiamųjų bylų dėl tokių faktų ištyrimo.

Ypač didelio vaikų susidomėjimo susilaukė policijos vykdomos prevencinės priemonės „Gatvės krepšinis“ bei „Gatvės futbolas“. Jų metu vaikai galėjo žaisti mėgstamą žaidimą, susipažinti su bendraamžiais ir turiningai praleisti laisvalaikį. Vaikus užimti žaidimo forma yra ne mažiau efektyvesnė prevencijos priemonė nei kitos vykdomos Marijampolės savivaldybėje.

Vagystės dažnai daromos dėl skurdo, todėl prevencinės priemonės, kuriose nepilnamečiai turi galimybę aktyviai ir įdomiai praleisti laisvalaikį yra labai aktualios.

2003 – 2005 metais Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje buvo vykdoma prevencinė programa „Gyvenkime saugiai“. Pastarosios tikslas – sumažinti vaikų ir paauglių nusikalstamumą bei mokyklą paversti saugia institucija. Jos metu buvo užmezgami ryšiai su teisėsaugos

institucijomis. Programos vykdymo eigoje buvo skaitomos paskaitos vaikams bei tėvams apie vaiko teises ir pareigas, vaikų agresyvumo bei jų nusikalstamumo priežastis, bėgančių iš pamokų vaikų ypatybes bei galimus šių problemų sprendimų būdus, rekomendacijas. Mano nuomone, siekiant mažinti nepilnamečių nusikaltimų ir, tame tarpe, vagysčių darymą nemažiau svarbu įtraukti į prevencinį darbą ir jų šeimos narius. Supažindinti su Lietuvos Respublikos įstatymais ne tik pačius vaikus ir paauglius, bet ir jų tėvus. Ugdyti vaikų teisinę sąmonę ir atsakomybę. Neretai tėvai laikosi nuomonės, jog prevencija tai tik mokyklos ar policijos rūpestis. Toks požiūris yra klaidingas, todėl svarbios prevencinės priemonės, į kurias įtraukiami ir vaikų tėvai.

Marijampolės savivaldybėje yra organizuojami piešinių konkursai „Aš ir policija“, „Mano draugas – žalia uniforma“, „Nevok“, kuriuose vaikai menine išraiška bando atskleisti savo požiūrį į nusikalstamą veiką. Taip pat ruošiamos parodos bei stendai nusikalstamumo prevencijos tema.

2003 – 2004 metais Marijampolės Šešupės vidurinėje mokykloje buvo rengiamos viktorinos atskiroms klasių grupėms. Jose moksleiviai galėjo patikrinti savo žinias. 5 – 7 klasių moksleiviams „Mano teisės ir pareigos“, 8 – 9 klasių „Aš ir įstatymai“

Dauguma Marijampolės savivaldybėje vykdomų prevencinių programų buvo skelbiamos vietiniuose laikraščiuose. Taip pat mokyklose yra platinami lankstinukai „Mielas bičiuli“, „Vaiko teisės ir pareigos“, „Paauglių nusikalstamumas“, kuriuose pateikiama informacija apie nusikaltimų darymo pasekmes bei žalą, pvz.: LR BK 82 str. „Auklėjamojo poveikio priemonės nepilnamečiams“, LR BK 90 str. „Bausmių ypatumai nepilnamečiams“, LR BK 13 str. „Amžius, nuo kurio asmuo atsako pagal baudžiamuosius įstatymus“ šioje lankstinuko dalyje išvardijamos veikos, kuomet nepilnametis traukiamas baudžiamojon atsakomybėn nuo 14 metų (vagystė, plėšimas, turto prievartavimas ir kita). Lankstinukuose pateikta informaciją yra grindžiama Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos vienu iš pagrindinių principų - atsakomybės neišvengiamumas. Šio principo esmė – kiekvienas kaltas asmuo turi būti patrauktas atsakomybėn. Todėl vaikai, sulaukę atitinkamo amžiaus turi žinoti ir būti informuojami, jog už vagystės ar kito nusikaltimo padarymą jie privalės atsakyti.

Marijampolės savivaldybėje sudarytas bendrojo lavinimo mokyklų prevencinio darbo grupių 2006 – 2007 m. veiklos planas, kuriame yra numatytos įvairios prevencinio darbo kryptys. Prioritetinė sritis – paauglių nusikalstamumo mažinimas. Šiame veiklos plane yra pateikiami galimi prevencijos vykdymo būdai bei darbo formos. Nustatytas jų atlikimo laikas. Prevencija turi būti kryptinga, vykdoma sistemingai bei nuolat. Nemažiau svarbu paminėti, kad yra Marijampolės savivaldybėje prevencinio darbo koordinavimo grupė, kuri sudariusi priemonių planą 2006 – 2007 metams. Jis yra svarbus, kadangi jame yra numatyti ne tik prevencinio darbo tikslai ir uždaviniai,

tačiau ir vykdytojai, kurie yra atsakingi už prevencinių priemonių įgyvendinimą. Marijampolės savivaldybėje prevencinio darbo subjektai, kurie vykdo priemones susijusias su nepilnamečių nusikalstamumo prevencija yra: bendrojo lavinimo mokyklos, Švietimo, kultūros ir sporto departamentas, Marijampolės policijos komisariatas, Švietimo skyrius, Marijampolės savivaldybės Švietimo centras, Marijampolės savivaldybės Pedagoginė psichologinė tarnyba, Mokyklų prevencinės darbo grupės, Vaiko teisių apsaugos skyrius, mokyklų socialiniai pedagogai ir kitos institucijos, dirbančios prevencinį darbą.

Kalbant apie atskirą vagysčių rūšių prevenciją, tai Marijampolės savivaldybės policijos komisariatas yra įpareigotas nuolat teikti gyventojams informaciją apie policijos įstaigų pasitikėjimo ir operatyvaus valdymo padalinių telefonų numerius, kuriais marijampoliečiai galėtų pranešti apie įtartinus asmenis, transporto priemones ar daromas nusikalstamas veikas tame tarpe ir vagystes. Policija teikia informaciją vietiniuose laikraščiuose „Suvalkietis“, kuris yra leidžiamas tris kartus per savaitę, t.y. antradienį, ketvirtadienį, šeštadienį bei „Sūduvos kraštas“. Šiuos laikraščiuose yra specialus skyrelis „Policija informuoja“, kuriame pateikiama informacija apie Marijampolės savivaldybėje padarytas nusikalstamas veikas, tame tarpe ir padarytas vagystes, kiekvieną parą. Be to, du laikraščio „Suvalkietis“ korespondentai yra atsakingi už teisėsaugos bei teisėtvarkos publikacijų pateikimą laikraštyje gyventojams. Gyventojams teikiama informacija ir per Marijampolės savivaldybės televiziją „Marijampolės TV“. Kiekvieną savaitės dieną 18.15 val. televizijos laidoje „Marijampolės žinios“ Marijampolės policijos komisariato atstovas spaudai apžvelgia ir praneša kiekvienos dienos kriminalinius įvykius, tame tarpe ir vagystes, pateikia rekomendacijas kaip apsaugoti save bei savo materialines vertybes nuo vagių. Taip pat pateikia informaciją apie padaromų vagysčių būdus, dažniausius kėsinimosi objektus. Tai padeda gyventojams pasirinkti atitinkamą apsaugos priemonę ir taip apsaugoti save bei savo turtą.

Norint pasiekti gerų rezultatų vykdant vagysčių prevenciją būtina į prevencinių priemonių įgyvendinimą įtraukti ir pačią bendruomenę. Marijampoliečiai dažniausia skatinami burtis į saugios kaimynystės grupes. Kurių esmė – nepažįstamų ar asmenų, keliančių įtarimą, stebėjimas daugiabučių laiptinėse, kaimyno privataus namo kieme ir kitose vietose. Panašiu principu vykdoma prevencinė pačių gyventojų veikla garažų bendrijose, tai yra kas savaitę budi vis kitas garažo savininkas, kurio pagrindinė funkcija stebėti garažų aplinką ir, esant būtinumui, pranešti policijai apie įtartinus asmenis. Tokia prevencinė priemonė vykdoma pačių bendrijų narių yra reikšminga, kadangi vagystės iš butų, privačių namų ir kitų gyvenamųjų patalpų sudaro 16,0 proc. visų Marijampolės sav. užregistruotų vagysčių 2005 metais. Vagystės iš transporto priemonių, saugyklų

ir kitų saugomų teritorijų – 26,0 proc., o automobilių vagystės net 23,0 proc. lyginant su visomis Marijampolės savivaldybėje užregistruotomis 2005 m. vagystėmis.

Marijampolės savivaldybėje yra penkios saugos tarnybos („ALGA“, „Falk Security“, „KOMANDA“, „TIGRO ŠUOLIS“, „VIEŠOSIOS POLICIJOS APSAUGOS SKYRIUS“), kurių viena iš pagrindinių funkcijų – fizinių bei juridinių asmenų turto apsauga. Apsisaugant nuo vagysčių UAB „ALGOS“ saugos tarnyba marijampoliečiams siūlo apsaugos techninių priemonių įsigijimą ir montavimą, objektų elektroninę apsaugą. Pastarosios esmė – užsakovo objektas (butas, privatus namas, mokykla, įmonės ir kita) stebėjimas Saugos tarnybos pulte, o apsaugos greitojo reagavimo grupė užfiksavusi aliarmo bei pavojaus signalus atvyksta į objektą ir imasi leidžiamų priemonių kliento turtui apsaugoti.⁴⁸

Kita saugos tarnyba turinti savo filialą Marijampolėje ir sauganti marijampoliečių turtą – „TIGRO ŠUOLIS“. Ši tarnyba specializuojasi į parduotuvių, gamyklų, ofisų, klubų, restoranų ir kitų juridinių asmenų turto apsaugą. Kaip jau buvo minėta kituose diplominio darbo skyriuose „kito pobūdžio“ vagystės – tai vagystės iš prekybos centrų („MAXIMA“, „IKI“, „NORFA“ ir pan.) ir kitų vietų, kuriose įdiegta savitarna, taip pat dažnai lankomose vietose (koncertai, klubai, turgavietės ir pan.) 2005 metais Marijampolės sav. sudarė net 35,0 proc. lyginant su visomis užregistruotomis vagystėmis. Todėl minėtos saugos tarnybos specializacija į juridinių asmenų turto apsaugą yra aktuali ir reikalinga.

Viena iš saugos tarnybos „Komanda“ teikiamų paslaugų – sodybų apsauga. Ši paslauga suteikia marijampoliečiams galimybę apsisaugoti nuo vagysčių ne tik Marijampolės miesto ribose, tačiau ir už jos ribų, sunkiai privažiuojamose vietose. Todėl minėta saugos tarnyba gyventojams teikia paslaugą pavadinimu „Sodybų apsauga“. Ypač gyventojų sodybos nukenčia žiemos sezonu, kuomet jose savininkai retai lankosi ir jos paliekamos tuščios. Todėl vagys be didesnio vargo išplėšia sodybose esantį turtą, padarydami teisėtam savininkui materialinę žalą.

Visose minėtose saugos tarnybose Marijampolės savivaldybės gyventojams yra teikiamos konsultacijos turto apsaugos klausimais.

Apibendrinant šią darbo dalį pasakytina, jog prevencinis darbas labai svarbus siekiant sumažinti vagysčių ir bendrai nusikalstamų veikų darymą Marijampolės savivaldybėje. Paminėtina, jog prevenciniame darbe aktyviau galėtų dalyvauti draudimo bendrovės, kurios jau seniai suprato, kad pigiau kainuoja finansuoti vykdomas prevencines programas dėl kurių mažėja pagrobto turto, negu mokėti išmokas už pavagiamą apsidraudusių asmenų turtą. Taigi minėtų subjektų indėlis į

⁴⁸ Marijampolės savivaldybės saugos tarnyba UAB „ALGA“. http://www.alga.lt/saugos_tarnyba/index.htm

prevenciją galėtų būti didesnis. Nemažiau dėmesio turėtų būti skiriama situacinei vagysčių prevencijai. Šioje srityje svarbi „architektūrinė prevencija“, tai yra statybinės organizacijos ir architektai prieš statydami naujus pastatus turėtų konsultuotis su specialistais. Atsižvelgdami jų rekomendacijas koreguoti statinių projektus, kad šie būtų saugesni vagysčių atžvilgiu. Svarbu įrengti bent jau elementarias saugumo priemones kaip rakinamos laiptinės durys, telefonspynė ir pan. Kiemuose esančios automobilių aikštelės galėtų būti aptveriamos ir jų vartai rakinami. Tokiu būdu būtų apsaugotas turtas, esantis automobilio salone. Tokios prevencinės priemonės marijampoliečiams kainuotų pigiau nei mokamos automobilių aikštelės. Teigiama tai, kad šiuo metu prevencinis darbas vykdomas planingai, sutelkiant įvairių institucijų jėgas ir tai duoda teigiamus rezultatus, Marijampolės savivaldybės gyventojai gali jaustis saugiau.

Marijampolės savivaldybėje, vykdant vagysčių prevenciją gerai yra tai, jog gana aktyviai vykdoma švietėjiška veikla. Švietėjiška veikla ypač aktyvi mokyklose, kuriose skaitomos paskaitos šia tema, organizuojami susitikimai su teisėsaugos pareigūnais, mokyklų lėšomis leidžiami įvairaus pobūdžio bukletai, lankstinukai moksleiviams. Aktyviai įgyvendinamas vienas iš prevencijos būdų – laisvalaikio užimtumas linkusiems vagiliauti vaikams, t.y. sportinės varžybos, poilsiavietės, futbolo ir kitų sportinių žaidimų organizavimas kartu su policijos darbuotojais, rėmėjais, šaulių sąjungos nariais, kurie gana aktyviai veikia Marijampolės savivaldybėje.

Tačiau Marijampolės savivaldybėje sprendžiant vagysčių prevencijos klausimus, manyčiau, trūksta bendro šios problemos koordinavimo, kurį turėtų atlikti specialiai prevencijos klausimams spręsti sukurta policijos, prokuratūros pareigūnų bei pedagogų, socialinių darbuotojų, pataisos inspekcijos, darbo biržos, Vaikų teisės tarnybos specialistų grupė. Ši grupė turėtų planingai dirbti vykdant prevenciją švietimo, kultūros, teisinių žinių perteikimo srityse bei dirbti su asmenimis, kurie grįžta atlikę bausmę iš įkalinimo vietų. Būtina padėti tokiems asmenims adaptuotis visuomenėje, juos įdarbinti, suteikti elementarias buitines sąlygas, gyvenamąjį plotą ir tokiais būdais atitraukti nuo tolesnio vagysčių darymo. Marijampolės savivaldybėje įkurtos penkios saugos tarnybos, tačiau ne visi savivaldybės gyventojai dar žino apie jų vykdomas funkcijas. Be to, šios paslaugos yra mokamos, tuo tarpu, ne visi gyventojai dėl ekonominių sunkumų gali mokėti už turto apsaugą. Todėl dalį finansinių išteklių, minėtų klausimų sprendimui, turėtų skirti Marijampolės savivaldybė. Kaip jau minėta darbe, su prevencijos specialistais reikėtų konsultuotis ir statybų užsakovams dėl „architektūrinės prevencijos“ įdiegimo apsaugant naujus statomus pastatus nuo vagysčių, juose įrengiant modernias ir efektyvias apsaugos priemones. Dar plačiau apie prevenciją Marijampolės savivaldybėje reikėtų rašyti Marijampolės savivaldybės laikraščiuose bei rodyti ir aiškinti gyventojams kaip apsisaugoti ir apsaugoti savo turtą nuo vagysčių per vietinę televiziją.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Nuosavybė yra vienas iš teisės normų saugomų gėrių ir nuosavybės neliečiamumo užtikrinimas reiškia savininko teisę reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo teisių, o valstybės pareiga ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto kėsینimosi į ją. Lietuvoje didžiąją dalį nusikaltimų sudaro vagystės ir jos turi tendenciją didėti. Per 10 metų vagystės nežymiai, tačiau augo, štai 1995 m. buvo užregistruota 41.619 vagysčių, 2005 m. – 43473. Ypač opi problema privačios nuosavybės vagystės, automobilių vagystės, vagystės iš gyvenamųjų bei kitų patalpų.

2. Vagysčių raiška Marijampolės savivaldybėje rodo, jog vagystės sudaro maždaug pusę visų savivaldybėje įvykdytų nusikaltimų. 2004 metais Marijampolės savivaldybėje užregistruoti 1797 nusikaltimai, iš kurių 757 vagystės arba 42,1 proc. lyginant su visais minėtais metais užregistruotais nusikaltimais. 2005 m. padaryta 1173 nusikaltimų – ir beveik pusė – 497 – vagystės (42,4 %). Todėl galima daryti išvadą, jog užregistruojamų vagysčių per minėtą laikotarpį skaičius Marijampolės savivaldybėje beveik nekinta. Tai rodo prevencinio darbo trūkumus siekiant ženklesnio vagysčių mažėjimo.

3. Išanalizavus vagysčių darymą Marijampolės savivaldybėje, matosi, jog šių nusikaltimų paplitimą Marijampolėje, kaip ir visoje Lietuvoje, įtakoja ekonominiai, socialiniai, kultūriniai, teisiniai, politiniai ir kiti faktoriai, kurių rezultatas - nedarbas, skurdas, alkoholizmas, jaunimo neužimtumas, prasta turto apsauga ir kt.

4. Per 2004-2005 m. laikotarpį Marijampolės savivaldybėje buvo nuteisti 446 vagystes padarę asmenys. Iš minėto skaičiaus nuteistų už vagystes asmenų tik 11 moterų arba 2,5 proc. lyginat su visais nuteistaisiais per minėtą laiko tarpą. Per dvejus metus Marijampolės savivaldybėje nebuvo nė vienos nuteistos nepilnametis mergaitės, tai yra visi nuteisti nepilnamečiai - berniukai. 2005 m. nuteistų vyrų buvo 3,2 proc. mažiau nei praeitais metais, o moterų 16,7 proc. Nors Marijampolės savivaldybėje asmenų už vagystes nuteisiama mažiau, tačiau jų lyginamoji dalis visų už nusikaltimus Marijampolės savivaldybėje nuteistų asmenų atžvilgiu yra didelė, antai 2004 metais net 60,2 proc., o 2005 m. 57,4 proc. Taigi už vagystes nuteisiamų asmenų skaičius mažėja, tačiau negalima daryti išvados, jog šių nusikaltimų mažės.

5. Analizuojant klausimą apie vagysčių aukas Marijampolės savivaldybėje ir susipažinus su Marijampolės rajono apylinkės teisme išnagrinėtomis 326 vagysčių baudžiamosiomis bylomis, galima teigti, jog aukomis dažniausiai tampa neapdairūs, patiklūs, neatidūs asmenys. Dažniausiai apvogiamos senyvos amžiaus moterys, nepilnamečiai (ypač naktiniuose klubuose, diskotekose, gatvėse tamsiu paros metu). Dažniausias vagystės dalykas - mobilūs telefonai, pinigai bei kiti asmeniniai daiktai.

6. Siūlyčiau gerinant prevencinį darbą įkurti Marijampolės savivaldybėje teistų asmenų socialinės adaptacijos sistemą. Šiai sistemai įgyvendinti turėtų būti įkurta prevencinio darbo grupė, kurią sudarytų policijos, prokuratūros, pataisos inspekcijos, darbo biržos ir kitų institucijų pareigūnai ir specialistai. Užtikrinant kuo efektyvesnį jos veikimą savivaldybėje privalu įtraukti į šios sistemos funkcionavimą ir bendruomenę. Kad šios priemonės nebūtų tik deklaratyvios, reikia realiai spręsti nuteistų ir atlikusių bausmę asmenų įdarbinimo bei apgyvendinimo klausimus Marijampolės savivaldybėje. Tokiu būdu atitraukiant juos nuo tolesnio vagysčių darymo.

7. Kadangi vagystės turi neigiamą įtaką visuomenės raidai, iškyla šio, recidyvinio nusikalstamumo kontrolės būtinybė. Siūlyčiau pirmenybę teikti prevencijos priemonėms ir kultūrinei - dvasinei sričiai, nes mūsų visuomenėje vis dar neretai pasitaiko asmenų, kurie laiko save garbingais piliečiais, patys nevagia, bet noriai perka žinomai vogtus daiktus. Susipažinus su Marijampolės rajono apylinkės teisme išnagrinėtomis 326 vagysčių baudžiamosiomis bylomis konstatuotina, jog vagys pavogtus daiktus realizuoja kaimynams, draugams, arba Marijampolės savivaldybės turgavietėse, taksi vairuotojams, ypač žemomis kainomis. Tai leidžia perkančiam asmeniui suvokti, kad daiktas gali būti vogtas.

8. Todėl, siūlyčiau rengti atitinkamo turinio laidas Marijampolės savivaldybės televizijos žurnalistams, pareigūnams dažniau dalyvauti bendruomenės susirinkimuose ir pasakoti apie savo turto apsaugą bei kur kreiptis, jeigu žmogaus atžvilgiu yra įvykdyta vagystė. Manau, kad dėl prevencinio darbo geresnio efektyvumo turėtų būti patobulintas Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas bei policijos veiklą reguliuojantys norminiai aktai.

9. Ženklesnį darbą Marijampolės savivaldybėje turėtų nuveikti Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras atlikdamas kompleksinę - švietėjišką darbą siekiant šalinti nusikaltimų priežastis bei ginant nukentėjusių nuo vagysčių interesus, aiškinant turto saugos

priemonių būtinumą. Išaiškinti kaip gyventojai galėtų apsaugoti savo turtą Marijampolės savivaldybėje įrengiant apsaugos priemones daugiabučiuose namuose ir savivaldybei priklausančiuose pastatuose.

10. Manychiau, jog svarbu pasiekti, kad visuomenė pasitikėtų policija, kitomis teisėsaugos institucijomis. Marijampolės savivaldybės gyventojai dar plačiau ir išsamiau turėtų sužinoti kaip patiems saugotis nuo vagysčių ir apsaugoti savo turtą. Todėl dar aktyviau būtina skatinti gyventojus burtis į saugios kaimynystės grupes, padėti policijai, kad būtų užkirstas kelias nevaržomoms galimybėms realizuoti vogtus automobilius ar jų dalis bei kitą pavogtą žmonių turtą. Nes visuomenės abejingumas – tai terpė, kurioje gimsta ir klesti nusikaltimai.

VAGYSČIŲ KRIMINOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖJE

Pagrindinės sąvokos:

Vagystė – vienas seniausių nusikaltimų žmonijos istorijoje;

Bendroji vagysčių kriminologinė analizė Lietuvoje bei jų paplitimas Marijampolės savivaldybėje;

Asmenų, kurie daro vagystes kriminologinė charakteristika ir pagrindinis šių nusikaltimų darymo priežastys;

Vagysčių aukų samprata ir nukentėjusieji nuo vagysčių Marijampolės savivaldybėje;

Prevencijos reikšmė ir jos pagrindinės kryptys Marijampolės savivaldybėje, siekiant išvengti vagysčių darymo.

SANTRAUKA

Nuosavybė – vienas iš teisės normomis saugomų visuomenės gėrių. Nuosavybė neliečiama, o valstybė turi pareigą saugoti ir ginti nuosavybę nuo neteisėto kėsimosi į ją. Didžiąją dalį visų nusikaltimų nuosavybei sudaro vagystės. Vagysčių paplitimą, jų rūšių struktūrą, prevencijos kryptis analizavau Marijampolės savivaldybėje. Vagysčių darymą Marijampolės savivaldybėje, kaip ir visoje Lietuvoje, įtakoja neigiami ekonominiai, socialiniai, kultūriniai veiksniai – nedarbas, sunkios materialinės sąlygos, alkoholizmas, vaikų nepriežiūra šeimose ir kiti šiuolaikinės visuomenės skauduliai. Gana spartus nusikalstamumo augimas per pastaruosius valstybės atkūrimo metus, nepalankūs jo struktūriniai pokyčiai parodė, jog siekiant mažinti vagysčių darymą būtina ir visuomenės pagalba teisėsaugos institucijoms. Nes žmonių abejingumas – tai terpė, kurioje gimsta ir klesti nusikaltimai. Būtina kryptinga ir organizuota vagysčių prevencijos veikla vystoma valstybės mastu ir tuo pačiu savivaldybėse. Nagrinėjant šį klausimą pasakytina, kad Marijampolės savivaldybėje policija bei kitos institucijos kartu su bendruomene, jaunimu gana efektyviai vykdo įvairias prevencines programas, organizuojamas, linkusių nusikalsti, vaikų užimtumas, poilsis, sportiniai renginiai, teisinių žinių perteikimas. Tokio pobūdžio susibūrimai skatina jaunimo saviraišką, praplečia žinias, ragina suvokti nusikaltimų darymo žalą. Tačiau į nusikalstamumo prevencijos veiklą labai svarbu kuo plačiau įjungti visą visuomenę, kad ji dėtų pastangas pati kuo geriau apsaugoti save ir savo turtą nuo vagysčių, susiburtų saugios kaimynystės principu, o savivaldybės institucijos sudarytų tam sąlygas bei šias pilietines iniciatyvas skatintų įvairiomis formomis. Saugumo jausmas didėja, kai įstatymus gerbiantis pilietis mato, kad ne tik jis, bet ir kaimynai, atitinkamų institucijų pareigūnai nėra abejingi daromoms vagystėms, stengiasi vieni

kitiems padėti. Priešingu atveju, didėja nepasitenkinimas, nepasitikėjimas valdžios struktūromis ir netgi teisinis nihilizmas. Dauguma Marijampolės savivaldybėje vykdomų prevencinių programų skelbiamos savivaldybės spaudoje ir per vietinę televiziją, tai teigiama, kadangi visuomenė turi galimybę jas įvertinti bei pati prisidėti prie prevencinio darbo vystymo.

THE CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THIEVERY IN MARIJAMPOLE MUNICIPALITY

MAIN CONCEPTS:

Theft is one of the oldest crimes in human history.

Common criminological analysis of thefts in Lithuania and their spread in Marijampolė municipality.

Criminological characteristics of persons who commit thefts and the main reasons of committing such crimes.

The concept of victims of thefts and aggrieved from thefts in Marijampolė municipality

The meaning of preventions and main trends in Marijampolė municipality in order to avoid committing of crimes.

SUMMARY

Property is one of social goods protected by the rules of law. Property is inviolable, and the state has the duty to protect and defend property from illegal intervention into it. Theft makes the greater part of all property crimes. I have analyzed the spread of thefts, the structure of their kinds, preventive directions in Marijampolė Municipality. The commitment of thefts in Marijampolė Municipality, as well as in the whole Lithuania, is influenced by negative economical, social, cultural factors – unemployment, difficult material conditions, alcoholism, neglect of children in the families and other sores of modern society. Rather rapid growth of criminality during the latter years of the restore of the state, its adverse structural changes have shown that in order to reduce the commitment of thefts the aid of society to law enforcement institutions is necessary, since the indifference of people is the environment in which crimes arise and thrive. The necessary purposeful and organized theft preventive activity is developed in the whole state and in the municipalities. While analyzing this point it is should be stated that the police and other institutions together with community and youth effectively carry out various preventive programs; the occupation, recreation, sport events, conveyance of law knowledge of children inclined to commit crimes is organized in Marijampolė Municipality. Such gatherings stimulate youth's self-expression, broaden knowledge, and encourage perceiving the harm of committing crimes. However it is very important to involve the entire society into the prevention of crimes in order to protect itself and its property as well as possible from thefts, to crowd in the principle of safe neighbourhood, and the

municipal institutions should allow it and encourage these public initiatives in various forms. The sense of security increases when a person who respects law sees that not only he, but also his neighbours, officials of appropriate institutions are not indifferent to the committed thefts, try to help each other. Otherwise dissatisfaction, distrust of power structures, and even law nihilism increases. Most of preventive programs carried out in Marijampolė Municipality are published in the municipal press and shown on local television; it is positive, since the society has the possibility to appreciate them and to contribute itself in the development of preventive work.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992 m. 23 str. // <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm> , prisijungimo laikas: 2006-08-23.
2. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Vilnius: Saulužė, 2002 P. 5 - 6
3. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Vilnius: Saulužė, 2000 P. 20
4. LTSR Baudžiamasis kodeksas // Vilnius: Mintis, 1978. P. 73 - 96
5. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948 m. Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys // Vilnius. Mintis, 1991. P. 5

Knygos

6. A. Vaišvila. Teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2004. P.117
7. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. - Vilnius, 2000. P. 326
8. Čezarė Bekarija. Apie nusikaltimus ir bausmes. - Vilnius: Mintis, 1992. P. 87
9. S. Vėlyvis, I. Nekrošius, V. Nekrošius. Romėnų teisė. - Kaunas, 1996. P. 133
10. V. Stankevičius. Baudžiamoji teisė. Paskaitos // Kaunas, 1925.P. 171
11. Statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla // Vilnius, 2000 – 2005 m.
12. Bluvšteinas. Kriminologija. - Vilnius, 1994. P. 83
13. R. Uscila. Aukos ir nusikaltėlio inversija: viktimologinė analizė // Jurisprudencija. 2003. 47(39), P. 40
14. Антонян Ю. М. Криминология. Избранные лекции. - Москва, 2004. P. 115
15. Бурлаков В.Н., Кропачев Н.М. Криминология. - Санкт- Петербург, 2002. P. 7
16. Иншаков. С.М. Криминология. - Москва, 2000 P. 156
17. Кудрявцев В.Н, Эминов В.Е. Криминология. - Москва, 2004. P.160
18. S.P. Lab Crime Prevention: Approaches, Practices and Evaluation, Second Editon. // Boowling Green State University. 1922. P. 10

Teismų praktika

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika. 2005. Nr. 23 P. 4
20. Marijampolės rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 64-1-00037-05.
21. Marijampolės rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-167-11-01.
22. Marijampolės rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-395/2000.
23. Marijampolės rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 64-1014-83-05.

Kiti šaltiniai

24. Marijampolės policijos komisariato 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys;
25. Marijampolės prokuratūros 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitų duomenys.
26. O. Fedosiukas. Baudžiamosios teisės specialiosios dalies paskaitų medžiaga. 2000 m.
http://www.mruni.lt/lt/TF_btk.htm, prisijungimo laikas: 2006-09-03.
27. VRM: informatikos ir ryšių departamentas.
http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=5&metai=2006&menuo=10®ionas=24&id3=1, prisijungimo laikas: 2006-11-14
28. Atrankiniai duomenys gauti iš 326 vagysčių baudžiamųjų bylų išnagrinėtų Marijampolės raj. apylinkės teisme 2004- 2005 metais.
29. Marijampolės savivaldybės saugos tarnyba UAB „ALGA“.
http://www.alga.lt/saugos_tarnyba/index.htm, prisijungimo laikas: 2006-10-12

PRIEDAI

Marijampolės rajono apylinkės teisme išnagrinėtų 326 vagysčių baudžiamųjų bylų per 2004 – 2005 m. laikotarpį anketa.

Surinkta informacija panaudojama tik diplominio darbo rengimui.

A N K E T A

1. Lytis:

- vyras
- moteris

2. Amžius:

- nuo 14 iki 17
- nuo 18 iki 24
- nuo 25 iki 39
- nuo 40 iki 59
- 60 ir daugiau

3. Išsilavinimas:

- beraštis
- pradinis
- pagrindinis
- vidurinis
- profesinis
- aukštesnysis
- aukštasis
- kita _____

7. Pavogti daiktai:

- pinigai, kreditinės kortelės
- automobilis
- mobilūs telefonai ir kiti smulkūs daiktai
(magnetolos ir pan.)
- juvelyriniai dirbiniai
- kiti daiktai (kokie?) _____

8. Vagystę padarė:

- vienas
- grupėje
- apsvaigęs (nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ir pan.)

9. Asmenys, nukentėję nuo vagysčių:

- vyras
- moteris
- suaugęs
- nepilnametis

4. Užimtumas:

- dirbo
- nedirbo
- mokėsi
- nesimokė
- kita _____

5. Nusikaltimo darymo vieta:

- iš butų
- mokyklose
- viešose vietose (diskotekoje, klube, gatvėje)
- turguje
- masiniuose renginiuose
- kitose vietose (kokiose?) _____

6. Nusikalstamos veikos padarymo laikas:

- ryte (6-11 val.)
- dienos metu (11-18 val.)
- vakare (18-21 val.)
- po 21 val.

10. Kokie nusikaltimui naudojami įrankiai:

- aštrūs, specialiai pritaikyti ar pagaminti daiktai (laužtuvai, atsuktuvai, visrakčiai)
- įvairūs daiktai, maskuojantys vagystės faktą (kaukės, nusikaltėlių žargonu „širma“ ir pan.)
- šaunamieji ir nešaunamieji ginklai (kastetai, peiliai, sprogstamosios medžiagos ir pan.)
- kita _____

11. Pagal kurią LR BK 178 str. dalį yra**kvalifikuota nusikalstama veika:**

- 178 str. 1 d.
- 178 str. 2 d.
- 178 str. 3 d.
- 178 str. 4 d.

12. Priežastys dėl kurių asmuo padarė vagystę:

- noras praturtėti
- sunki materialinė padėtis
- draugų įtaka
- neužimtumas (tame tarpe ir nepilnamečių)
- kita _____

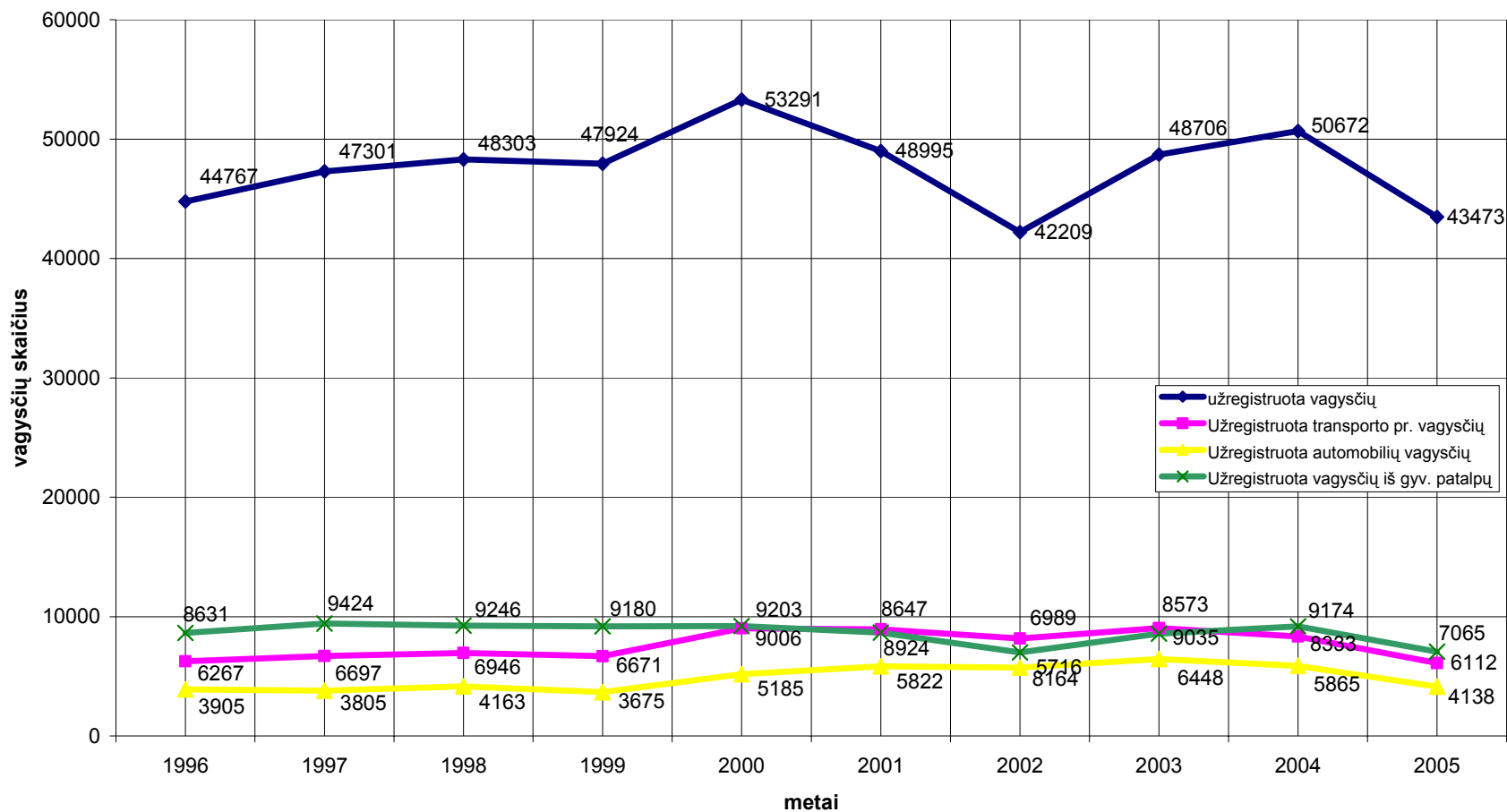
13. Anksčiau už vagystes:

- teistas
- neteistas

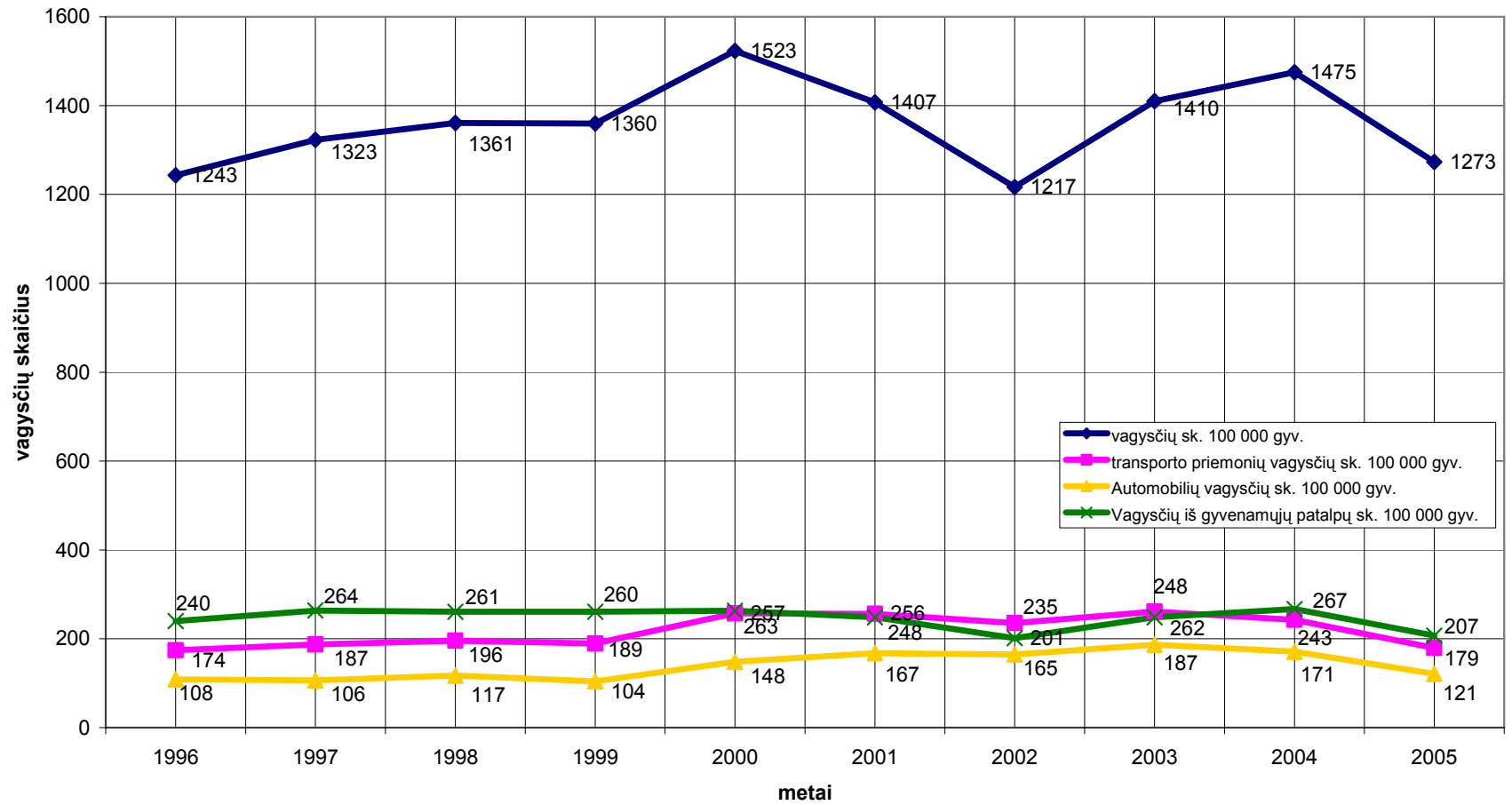
Lietuvos respublikoje užregistruotos vagystės 1996-2005

Metai.	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
užregistruota vagysčių	44767	47301	48303	47924	53291	48995	42209	48706	50672	43473
vagysčių sk. 100 000 gyv.	1243	1323	1361	1360	1523	1407	1217	1410	1475	1273
Ištirta vagysčių %	29,2	28,6	27,2	26,6	28,2	31,6	31,9	25,2	26,3	25,7
Transporto priemonių vagystės										
Užregistruota transporto pr. vagysčių	6267	6697	6946	6671	9006	8924	8164	9035	8333	6112
transporto priemonių vagysčių sk. 100 000 gyv.	174	187	196	189	257	256	235	262	243	179
Ištirta transporto priemonių vagysčių %	24,8	24,6	20,0	20,3	20,4	22,9	21,3	17,0	21,0	22,2
Automobilių vagystės										
Užregistruota automobilių vagysčių	3905	3805	4163	3675	5185	5822	5716	6448	5865	4138
Automobilių vagysčių sk. 100 000 gyv.	108	106	117	104	148	167	165	187	171	121
Ištirta automobilių vagysčių %	15,3	18,3	12,5	12,2	15,2	15,6	14,6	11,1	16,9	21,5
Vagystės iš gyvenamųjų patalpų										
Užregistruota vagysčių iš gyv. patalpų	8631	9424	9246	9180	9203	8647	6989	8573	9174	7065
Vagysčių iš gyvenamųjų patalpų sk. 100 000 gyv.	240	264	261	260	263	248	201	248	267	207
Ištirta vagysčių iš gyvenamųjų patalpų %	28,4	25,0	22,7	22,7	25,1	30,5	30,3	24,6	27,0	29,4

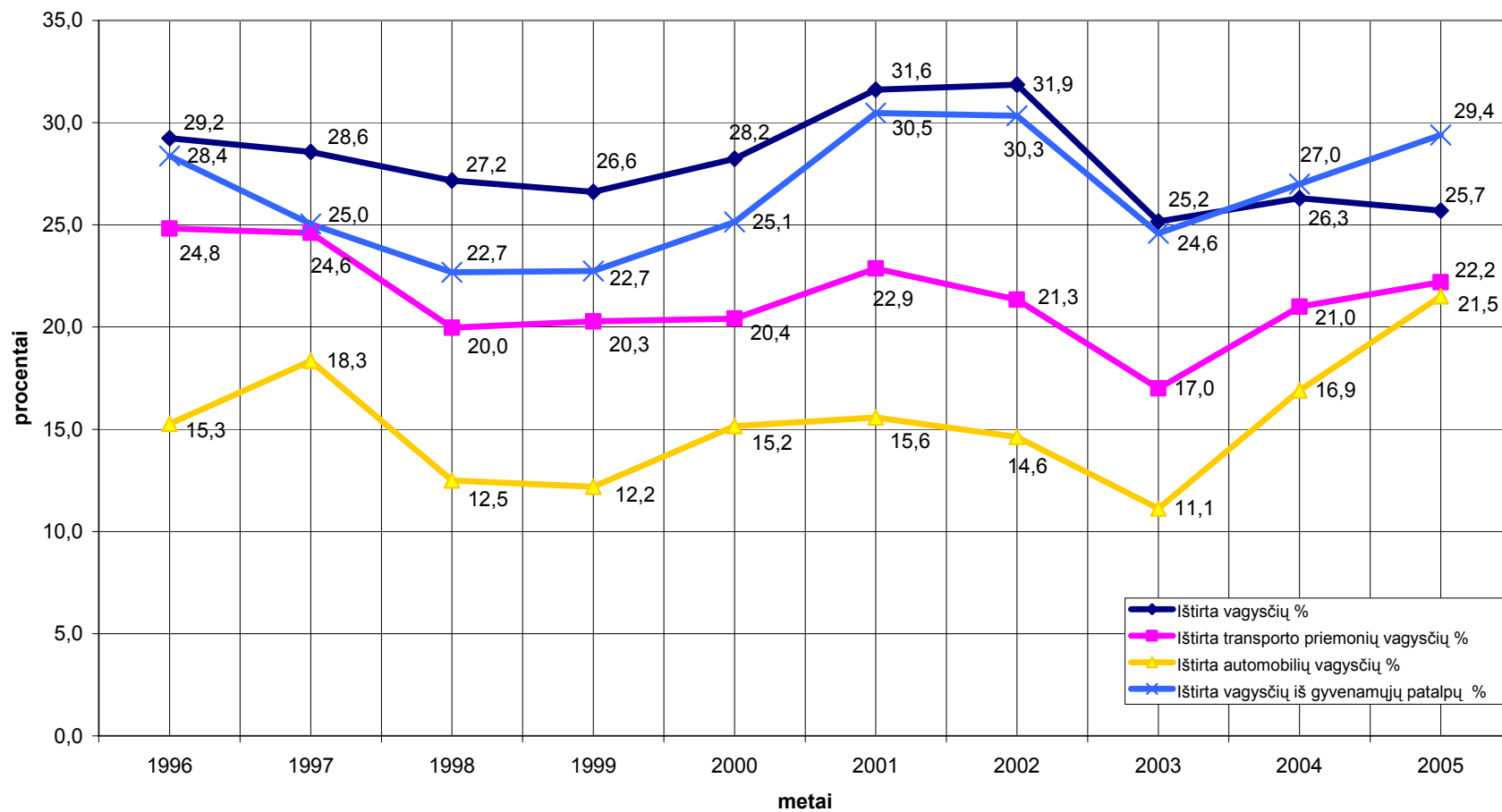
Lietuvoje užregistruotos vagystės 1996-2005m.

Vagysčių skaičius 100 000 gyventojų 1996-2005m.

Vagysčių ištyrimo procentai 1996-2005 m.

Užregistruotos vagystės Marijampolės savivaldybėje 1999 – 2005 m.

Metai.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Užregistruota vagysčių Marijampolės sav.	1350	1610	1006	729	719	571	497
Užregistruota vagysčių iš transporto priemonių vagysčių, saugyklų ar saugomų teritorijų Marijampolės sav.	234	292	229	192	176	137	126
Užregistruota automobilių vagysčių Marijampolės sav.	131	159	142	161	141	115	115
Užregistruota vagysčių iš gyvenamųjų patalpų Marijampolės sav.	194	252	149	71	135	126	82

Užregistruota vagysčių ir nuteista asmenų už vagystes Marijampolės savivaldybėje per 2000-2005m.

Eil. Nr.	Metai	Viso užregistruota nusikalstamų veikų Marijampolės savivaldybėje	Tame tarpe vagysčių Marijampolės savivaldybėje	Kokį procentą sudaro vagystės nuo visų nusikalstamų veikų atžvilgiu, %	Užregistruotų asmenų, padariusių vagystes Marijampolės savivaldybėje skaičius	Asmenys nuteisti už vagystes Marijampolės sav.	Kokį procentą sudaro už vagystes nuteisti asmenys (%)	Asmenys nuteisti už vagystes iš gyvenamųjų patalpų	Nuteisti už vagystes iš transporto priemonių, saugyklų ar saugomų teritorijų	Nuteisti asmenys už automobilių vagystes	Nuteisti už kito pobūdžio vagystes
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1.	2000	1797	1610	89,5	775	273	35,2	81	74	37	81
2.	2001	1480	1006	67,9	638	281	44	77	83	39	82
3.	2002	1188	729	61,3	447	262	58,6	59	78	41	84
4.	2003	1253	719	57,4	481	264	54,9	76	81	29	78
5.	2004	1370	571	41,7	377	227	60,2	76	79	31	41
6.	2005	1173	497	42,4	381	219	57,4	62	83	24	50

Duomenys gauti:

1. Iš Marijampolės policijos komisariato 2000-2005 metų veiklos ataskaitų.
2. Iš Marijampolės prokuratūros 2000-2005 metų veiklos ataskaitų